

Hetairoi - ključni čimbenici uspjeha Aleksandra Velikog

Nović, Renato

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:964119>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest
Jednopredmetni diplomski studij povijesti

Renato Nović

Hetairoi – ključni čimbenici uspjeha Aleksandra Velikog

Diplomski rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Jednopredmetni diplomski studij povijesti

Hetairoi – ključni čimbenici uspjeha Aleksandra Velikog

Diplomski rad

Student/ica:

Renato Nović

Mentor/ica:

Izv. prof. Zrinka Serventi

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Renato Nović**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom *Hetairoi – ključni čimbenici uspjeha Aleksandra Velikog* rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 29. listopada 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Tko su bili <i>hetairoi</i> ?	4
3. Odgoj i uloga.....	13
3.1. <i>Paidēs basilikoi</i>	13
3.2. <i>Somatophylakes</i>	17
3.3. Vojne i administrativne uloge.....	19
4. Istaknuti <i>hetairoi</i>	23
4.1. Aleksandrov klan – družbenici	24
4.1.1. <i>Syntrophoi - philaleksandros</i>	25
4.1.2. Tradicionalna struja – <i>philobasileus</i>	58
4.2. Pouzdanici	67
5. Negativan utjecaj <i>hetairoia</i> na Aleksandrovu vladavinu	73
6. <i>Hetairoi</i> kao <i>diadochi</i>	75
7. Zaključak.....	79
8. Sažetak	82
9. Summary	83
10. Popis korištenih izvora i literature	84

1. Uvod

Aleksandar III. Makedonski od dinastije Argeada, poznatiji kao Aleksandar Veliki, smatra se jednim od najvećih, ako ne i najvećim osvajačem u ljudskoj povijesti. Njegova djela prema opsežnosti osvojena teritorija i utjecaju na tadašnje političke tekovine usporediva su možda jedino s djelima velikana poput Džingis Khana, Julija Cezara i Napoleona. Aleksandar je ostvario gotovo nemoguće, zagospodario je skoro cijelim poznatim svijetom, a prerana smrt ga je možda i udaljila od daljnjih osvajanja. Osim oca i glavnog učitelja, Aristotela, potrebno je spomenuti i majku, Olimpijadu, koja je također imala veliki utjecaj na Aleksandra u mladosti i u njegovom stasanju te oblikovanju onoga u što se Aleksandar pretvorio. Je li on bio „Veliki“ ili „Grozni“, pitanje je koje se dan danas postavlja za Aleksandra. Za njegove pratitelje poput Ptolemeja, Seleuka i Antigona, koji su se zahvaljujući Aleksandrovim djelima uzdigli do razina kraljeva, on je zasigurno „Veliki“ te su oni i uvelike utjecali na stvaranje priče i legende o njegovoj veličini, a s druge strane, za običnog stanovnika Tebe ili Tira, koji su propatili najveće brutalnosti Aleksandrove vladavine on je zasigurno „Grozni“, iako tu dolazimo do žalosne povijesne maksime da „povijest pišu pobjednici“.

Aristotel je kroz pouke o filozofiji, politici i etici postavio čvrste temelje koje će voditi Aleksandra kroz život. Značajna pouka bila je vezana uz *arete*, vrline i djela koja su bila vrijedna divljenja te su pojedinca izdvajala iz mase. Prema Aristotelu monarhija je bila održiva samo ako kralj prednjači u takvim vrlinama, a to je Aleksandar utjelovio vjerojatno više nego gotovo svi nama poznati kraljevi. Njegovi sunarodnjaci koji su živjeli u vrijeme Aleksandra, direktno su vidjeli njegov *arete* te su ga zbog toga pratili, a najbolji primjer za to su *hetairoi*. Prevedeno kao družbenici na hrvatski, dok u slobodnom prijevodu se može koristiti i termin „kompanjoni“, jer su oni bili Aleksandrovi prijatelji, kolege, „kompe“, osim što su bili družbenici kralja, bili su pouzdanici u vojsci te su

popunjavali redove pratiteljske konjice i pješništva. Oni su bili ključni čimbenici uspjeha Aleksandra Velikog, što i je glavna tema ovoga rada. Njegovi uspjesi su brojni, ali za najveće uzimamo, osnivanje Aleksandrije u Egiptu koja je postala prvi milijunski grad te bila centar civilizacije preko dva stoljeća, vođenje makedonske vojske do kraja poznatog svijeta te pobjeđivanje u svakoj bitci u kojoj je sudjelovao. Unatoč velikoj karizmi i znanju koje je posjedovao makedonski kralj, svijet nije moguće osvojiti sam, a ključ njegova osvajanja leži u temi ovog rada, a to su već spomenuti *hetairoi*. Pratiteljska konjica koja spada u klasu teške konjice bila je čekić nakovnju makedonske vojske, presudna u velikim bitkama Aleksandrova osvajanja. Čekić i nakovanj su taktika koju je koristio Aleksandar, a bila je uključena u vojnu taktiku za vrijeme vladavine njegova oca. Njena efektivnost leži u zajedničkom djelovanju konjice i pješadije u bitci kada konjica djeluje kao čekić te okruživanjem razbija protivničku vojsku o nakovanj tj. pješadiju. Trening i motivacija bili su presudni za pobjede koje je izvojevala makedonska vojska, a i Filip i Aleksandar znali su da je pratiteljska konjica ključna za uspjehe Makedonaca u njihovim ratovima.

Otac Aleksandra, Filip II. Makedonski također ima značajnu ulogu za ovu temu jer je on naslijedio samu instituciju hetera od svojih prethodnika, ali u puno gore stanju od svog sina. Naime dok je Filip provodio vrijeme u Tebi, kao politički taoc, njegovi prethodnici su gubili ratove od Ilira te drugih plemena sa sjevera. U tim ratovima poginulo je više tisuća konjanika koji su bili pripadnici tog odreda vojske. Ipak, samim životom u Tebi, Filip je imao priliku svjedočiti treninzima i edukacijama najboljih vojnika grčkog svijeta, što mu je kasnije poslužilo kao inspiracija za reorganizaciju makedonske vojske, ali i sustava hetera. Po povratku u Makedoniju i stupanjem na prijestolje, Filip je zahvaljujući tome kraljevini iz periferne sfere grčkog svijeta uzdigao do samog vrha te je do svoje smrti postao hegemonom svih Grka osim Lakedemonjana, a u planu je imao i panhelenski

pohod protiv Perzijanaca. Baš to bio je i najveći strah samog Aleksandra, jer je prema predaji svojim prijateljima u mladoj dobi govorio da ako njegov otac krene na Perziju, njemu neće ništa preostati da osvoji. Već ta anegdota iz Aleksandrove mladosti pokazuje njegovu ambiciju, ali i jasan životni cilj. Anegdote su i najčešći oblik izvora o Aleksandru pa će tako ovaj rad pokušati okupiti što veći broj istih te opisati djela Aleksandrovih hetera i time prikazati kako su oni pomogli svom kralju da osvoji sve što je osvojio. Rad će u glavnom fokusu imati opis institucije hetera, koji su bili njihovi zadaci te će se opisati djela istaknutih pojedinaca i kako su oni utjecali na vojne uspjehe. Opisat će se i razlike između „družbenika“ i „pouzdanika“ jer je postojala razlika u tretmanu kralja prema istima. Pojedinci su se uz Aleksandra, zahvaljujući naučenim vještinama i znanjima, uzdigli do kraljeva te su direktno oblikovali helenističko doba. Poglavlje „Istaknuti *hetairoi*“ pokušat će istaknuti koji su družbenici i pouzdanici Aleksandra bili najutjecajni na njegovu vladavinu, a uz knjige Heckela *The Marshals of Alexander's Empire* i *Who is who in the age of Alexander the Great* te uz brojne primarne izvore o Aleksandru, Arijan i Plutarh osobito su korišteni za ovo, ali i druga poglavlja. *Hetairoi* Aleksandra će u ovom prikazu biti podijeljeni u klanove, a obradit će se i ideološke struje koje su postojale na Aleksandrovu dvoru. Osim Aleksandrova klana, na dvoru su postojali već spomenuti klanovi Parmeniona i Antipatera koji su provodili vlastite agende, dok je sam Aleksandrov klan bio podijeljen među družbenicima, na one odane Aleksandru predvođene Hefestionom i Perdikom te one odane Makedoniji, predvođene Kraterom i Kenom.

Djela antičkih autora Arijana, Plutarha i Kvinta Rufa uz moderne autore P. Greena i W. Heckela najviše su korištena za izradu ovog rada te su pripomogla da se stvori što objektivnija i jasnija slika o heterima za vrijeme vladavine Aleksandra Velikog.

2. Tko su bili *hetairoi*?

Tko i što su bili *hetairoi*, pohrvaćena naziva heteri? Heteri su za makedonske kraljeve bili izvor njihove moći. Makedonija je prema geografskim obilježjima bila brdovita zemlja u kojoj se nisu razvili brojni gradovi nego je bila ovisna o ruralnim područjima. Na tim područjima stvorio se aristokratski sloj koji je činio hetere. Njihovo glavno obilježje, uz bogatstvo, bilo je i posjedovanje konja, što je značilo da je taj pojedinac u bitci obnašao ulogu konjanika. Oni su pratili kralja u boju, lovu te odmoru i simpoziju, a za to sve su bogato nagrađeni.¹ Bogatstvo hetera stvoreno je gomilanjem zemljišnih posjeda zahvaljujući ratovanju i iskorištavanjem prirodnih resursa. Nadalje, kroz službu kralju u vojnim sukobima i administrativnim upravljanjem pokrajina određeni heteri uzdigli su se više nego ostali te su često i sami odlučivali o budućnosti kraljevstva. Utjecaj hetera na dvoru direktno je ovisio o snazi kralja i njegovoj ovisnosti o heterima. Tako imamo nekolicinu primjera urota na makedonskom dvoru koje su rezultirale suđenjem, osudom za izdaju te na kraju ubojstvom hetera. Heteri se kroz povijest možda mogu najbolje usporediti sa srednjovjekovnim plemstvom i barunima koji su se uzdigli u kraljevinama. Kao što je već spomenuto, oni su provodili vlastite agende te je sam Aleksandar najbolje osjetio snagu hetera u prvim godinama svoje vladavine jer je prvo morao uspostaviti vlast u svom kraljevstvu prije nego li je mogao napasti susjede. Politička moć je zapravo ravnoteža političkih aktera te predstavlja odnos između vlada i podređenih. Također, postoji i njena hijerarhija, a u kraljevstvima je ona izrazito piramidalna, s jednom osobom na vrhu. Uz kralja blizu vrha se nalazi sloj aristokracije koji je ključan za upravljanje državom, a heteri su bili baš taj sloj koji je Aleksandru omogućio da drži balans moći na svojoj strani.²

¹ N. Sawada, 2010, 392.

² W. Heckel, 2003, 197.

Kao što je već rečeno, heteri su u helenističkim kraljevstvima bili oni koji su si mogli priuštiti konja te opremu za njega, ali su među njima birani i zapovjednici regionalnih ili specijaliziranih trupa u vojsci. Također, iz tog sloja dolazili su i pripadnici najelitnijih postrojbi u makedonskoj vojsci poput *somathophylakesa*, kraljevske osobne straže sastavljene od 7 pripadnika. Filipovim reformama je i pješništvo dobilo na značaju pa su heteri popunjavali i te dijelove vojske. Iz samog naziva jedinice *pezhetairoi* vidljiva su nam njena obilježja, tako da heteri nisu više bili isključivo konjanici. Pripadnicima aristokratskog sloja politička karijera kretala je od malih nogu kroz *paides basilikoi*, školu za mladiće iz kraljevskog tj. plemićkog staleža. Kroz taj pristup makedonski je kralj držao sinove aristokrata kao svojevrstne taoce na dvoru te mu je i na taj način bila garantirana njihova vjernost. Nadalje, kroz samu tu školu stvarale su se i prijateljske veze između princa i mlade aristokracije koja će biti odlučujuća za budućnost kralja i njegovu vladavinu. Na Aleksandrovu primjeru se vidi kako su veze stvorene kroz *paides basilikoi* mogle promijeniti cijelu dinamiku kraljevstva.³ O samoj edukaciji hetera i njihovim ulogama govorit će se u nastavku rada.

Situacija na makedonskom dvoru u drugoj polovici četvrtog stoljeća prije Krista može se ponovno usporediti sa srednjovjekovnim kraljevskim dvorovima koji su bili puni zapleta, spletki i urota. No, makedonski dvor imao je jednu posebnost, a to je bio odnos kralja i njegovih hetera. Heteri su, kako je već spomenuto, imali veliku moć u kraljevstvu, a koja je dolazila iz njihovog političkog utjecaja, bogatstva, položaja u vojsci te osobito iz njihova odnosa s kraljem. Naime, makedonski kralj se prema običaju izabirao klicanjem, pri čemu su najviši časnici vojske i plemići birali najsmjelijeg među sobom, onoga s dovoljnim legitimitetom za prijestolje. Tako je primjerice Filip izabran prije kraljeva sina

³ W. Heckel, 2003, 205 – 206.

jer se dokazao kao sposobniji na bojnopolju.⁴ Heteri su rasli i odgajani su uz kralja te su bili nerijetko i njegovi prijatelji, pa se na makedonskom dvoru stvarao poseban sloj hetera, a to su bili družbenici, koji bi se mogli izjednačiti s pojmom *syntrophoi*. Njih se razlikuje od ostalih hetera po tome što su imali specifičan odnos s kraljem te su oni od njega dobivali drugačije zadatke. Osim toga, iz te skupine je Aleksandar primarno izabirao satrape, zapovjednike u vojsci i ljude za specifične zadatke koje nije želio povjeriti običnim vojnicima. Prema Harpalovom primjeru, koji je bio rizničar iako je bio nesposoban za vojnu službu, vidimo kako nisu svi zadaci bili povezani uz vojna djelovanja.⁵ Prema tome, svi družbenici su pouzdanici, a svi pouzdanici nisu družbenici, iako su i pojedini heteri imali svoje krugove pouzdanika, poput spomenutih Antipatera i Parmeniona. Naime, oni su oko sebe okupljali svoje nećake, zetove i sinove te su tako držali određeni dio vojske i uživali utjecaj na dvoru. Djeca pouzdanika su na dvoru obnašali dužnosti kraljevih paževa te su na taj način bili odgajani pod kraljevim utjecajem i preko njih je kralj imao vlast nad svojim podređenima. Osim toga, heteri su nerijetko opisivani i kao *philo*i kralja tj. prijatelji, no taj termin odgovara više kasnijem helenističkom razdoblju, dok za period Filipove i Aleksandrove vladavine više odgovara već spomenuti termin *hetairoi*. Nadalje, pouzdanici nisu samo popunjavali redove pratiteljske konjice nego su oni bili i među pješastvom, u jedinicama pezetera i hipaspista te među jedinicama koje nisu bile makedonske, poput grčke savezničke konjice. To je rezultat Filipovih i Aleksandrovih reformi koje su napravljene pod utjecajem Grčke i Orijenta pa tako i u Aleksandrovom vojnom vijeću vidimo i neke strance, a njihov broj se povećavao što se više ekspedicija udaljavala na istok.⁶ Tako je makedonski dvor

⁴ P. Green, 1991, 19 – 20.

⁵ Plut. *Vit. Alex.* VIII.

⁶ C. J. King, 2010, 380 – 382.

zapravo funkcionirao u konstantnom pasivno-agresivnom sukobu između kralja i podređenih. Sukladno tome misija svakog makedonskog kralja na početku vlasti bila da privuče što veći broj pouzdanika na svoju stranu, kako bi njegova vlast bila što snažnija. *Primus inter pares*, tj. „prvi među jednakima“ je maksima koja najbolje opisuje kako makedonski kralj treba vladati. Makedonski kralj je „morao“ biti prvi, a to bi postigao svojim djelima i vrlinama.⁷ Kralj je imao dužnost isticati svoje vještine i vrline u bitkama i predvoditi ljude u boju. Aleksandar, koji je idealizirao Ahileja, u tom sustavu se savršeno snašao, pa u opisima njegovih pothvata u osvajanjima Bliskog Istoka nebrojeno puta čitamo kako je prvi nasrnuo na neprijatelja u boju i riskirao vlastiti život kako bi ostvario pobjedu u bitci. Drugi primjer koji potvrđuje ovaj princip vladanja je epizoda u kojoj Aleksandar i Hefestion prilaze perzijskoj kraljici nakon bitke kod Isa, te se ona zabunom baca pred Hefestionom misleći da je on Aleksandar. Arijan tako navodi: „Sutradan je Aleksandar ušao u šator, a pratio ga je od pouzdanika samo Hefestion. Darijeva mati nije bila sigurna, koji je od njih kralj, jer su obojica bila jednako sjajno odjevena, pa pristupi ka Hefestionu i pred njim pade te poljubi zemlju, jer joj se činilo, da je kralj – onaj veći. Hefestion je stao na stranu, a netko je od njezine pratnje pokazao na Aleksandra i rekao: „Onaj je Aleksandar.“ Ona je zbunjena zbog pogreške uzmaknula, a Aleksandar je nato izjavio, da ona nije pogriješila, jer i Hefestion je Aleksandar.“⁸ Iz ove situacije možemo prepoznati kako je Aleksandar svoje družbenike sebi smatrao jednakim. Prvo po odgovoru Aleksandra, a drugo i po odjeći Hefestionom koja je bila jednaka zato što je bio jedan od sedmorice čuvara kralja. Kako se sam Aleksandar nije ustručavao nekada i nepromišljeno postupiti u bitci iznimno je cijenio takve postupke i od drugih makedonskih vojnika te ih je često za takva djela pozamašno nagradio, nekada i krunama,

⁷ E. Carney, 2015, 196.

⁸ Arr. *Anab.* II. 12., preveo M. Stahuljak, 1952.

što se može razmatrati simbolom jednakosti. On je vjerojatno uživao u tome i okruživao bi se takvim ljudima jer se volio dokazivati kao kralj koji je morao biti prvi na velikom makedonskom dvoru. Osim toga, dvor su ponajprije popunjavali heteri koji su također bili članovi vojnog vijeća, a koje je bitno odvojiti od dvora jer je odnos tih hetera prema kralju bio poprilično drugačiji nego ostalih dvorana. Naime, u vijeću, izvorna naziva *synedrion*, odlučivala se budućnost kraljevine, a članovi su imali ogroman utjecaj na Aleksandra te su često pili s njime, raspravljali, ali se i svađali s njim, što dokazuje već spomenutu percepciju jednakosti.⁹ Članovi vijeća držali su zapovjedničke funkcije u vojsci u jedinicama pezetera, pratiteljske konjice i ageme, a pouzdanike koje je Aleksandar smatrao sebi najbližima, možemo svrstati pod *syntrophoi*, suputnike ili družbenike koji su s njim bili vjerojatno od malih nogu uključujući i edukaciju u Mierzi. Aleksandrova je generacija hetera bila sastavljena od više grupacija, odnosno tu su bili članovi Antipaterove obitelji poput Kasandra, Parmenionovih sinova Filote i Nikanora te njihovog bratića Koena, a tu su bili i Aleksandrovi prijatelji poput Hefestiona, Ptolemeja, Nearha, Harpala, Leonatela, ali i brojni drugi. Oni su odgojeni uz Aleksandra te su zajedno naučili sve vojne doktrine te kulturnu i društvenu baštinu grčkog svijeta i tako tvorili novu generaciju makedonske elite koja će osvojiti Perzijsko Carstvo i pokrenuti doba helenizma.¹⁰

Kao protutežu utjecajnim grupama Antipatera i Parmeniona, Aleksandar je oko sebe morao okupiti sposobne i vjerne družbenike koji su se izdigli iz redova pouzdanika tj. hetera. Postojala su tri načina kako bi pratitelj postao kraljev pouzdanik. Prvi je rodbinska veza s kraljevskom kućom, što se vidi na primjeru Leonata.¹¹ Drugi princip je putem

⁹ E. Carney, 2015, 225 – 228.

¹⁰ E. Carney, 2015, 196 – 215.

¹¹ W. Heckel, 2003, 204.

prijateljskih veza, za što nam je najbolji primjer Hefestion koji je od djetinjstva bio prijatelj kralja te je njegov uspon ishod prijateljstva s kraljem. Također, kako je njegov utjecaj bio značajan i njegov rođak je promoviran u vojsci zahvaljujući vezama s kraljem. Osim Hefestiona, primjer utjecaja temeljenog prvobitno na prijateljstvu je i Kleit Crni, čija je sestra bila dojlja Aleksandra te su bili bliski prijatelji obitelji. Naravno, obojica su bili sposobni vojnici, a pogotovo Kleit Crni koji je spasio Aleksandra kod Granika.¹² Njegov primjer je značajan za samu temu zato što je zahvaljujući svom usponu u vojsci i rangu bio blizu Aleksandru, a poziv na *symposia* tj. kraljevski banket isto je govorio o statusu Kleita Crnog među heterima.¹³ Posljednji način postajanja pouzdanikom je kroz iznimne zasluge u bitci, primjerice kroz direktno spašavanje kralja, kao što je to učinio Peukesta za vrijeme bitke protiv Malijaca.¹⁴ On je zahvaljujući tome postao osmi član *somathophylaksa* kojih je do prije toga bilo isključivo sedam. Tako je on također ušao u krug oko kralja te se pridružio „putu“ Aleksandra kao njegov *syntrophoi*.¹⁵ Na taj način, okružujući se mladim i sposobnim družbenicima, Aleksandar se uspio oduprijeti Antipaterovu i Parmenionovu krugu hetera. Antipater je istisnut već u Maloj Aziji, njegovi ljudi nakon toga više nisu postajali satrapi provincija te nisu više mogli utjecati na Aleksandra, dok se s Parmenionom i njegovim krugom obračunao na puno grublji način. Naime, njegov sin Filota, 330. g. pr. Kr. optužen je za urotu protiv kralja te su njegove grijehe morali platiti svi članovi obitelji.¹⁶ Nakon toga makedonska vojska postaje u potpunosti Aleksandrova te ju je on reformirao prema sebi i svojim pouzdanicima.

¹² W. Heckel, 2003, 203.

¹³ W. Heckel, 2003, 203.

¹⁴ Plut. *Vit. Alex.* LXIII.

¹⁵ W. Heckel, 2006, 203 – 204.

¹⁶ Arr. *Anab.* III, 26.

Dvor Aleksandra, koliko god je s vremenom pao pod utjecaj drugih kultura, nije napustio makedonsku tradiciju dugotrajnog banketa tj. *symposia*. Taj termin predstavlja zajedničko objedovanje i pijenje te je osnovni dio društvena života elite. Sudjelovanje u takvoj manifestaciji trebalo je zaslužiti, a Makedonci su imali svoja pravila i posebnosti. Na primjer pravo da u potpunosti sudjeluje na simpoziju pojedinac bi stekao ulovom vepra bez mreže, što na primjer Kasandru nije pošlo za rukom do 35 godine zbog čega je na simpoziju morao sjediti, dok su ostali mogli ležati.¹⁷ Osim kroz sudjelovanje na kraljevu simpoziju odlika elitnog statusa u društvu je i sudjelovanje u kraljevskom lovu. Tu makedonsku tradiciju Aleksandar je nastavio njegovati, što nije čudno za njegov karakter. Kako nam prenosi Plutarh, Aleksandar bi u slobodnom vremenu, kada ne bi vodio državne poslove, vrijeme provodio među vojnicima. Volio je također često vježbati pa bi se kralj i njegova pratnja često nalazili u lovu na bilo kakve mete, od standardnih veprova do lavova ili pak lisica.¹⁸ Opis lova se usko se veže uz Aleksandra jer on ne samo da je često uživao u tome nego su zbivanja s istih imala nerijetko utjecaja na samu dinamika odnosa na dvoru. Primjerice, Krater je spasio Aleksandra od napada lava, što bi prema makedonskim principima značilo da je Aleksandar Krateru dužnik, a kada je mladi štitonoša Hermolaj napao vepra prije kralja, dao ga je bičevati jer je narušio kraljev autoritet. To su samo neke od brojnih epizoda iz kraljevskog lova, a njegov značaj vidljiv je i u Aleksandrovoj ikonografiji gdje je česti motiv bio upravo lov na lavove.¹⁹ Tako su zbivanja iz lova i na kraljevim simpozijima bili blisko povezani, te su sudjelovanja na istima prikazivala već spomenuti elitni status hetera u kraljevstvu.

¹⁷ N. Sawada, 2010, 393. – 394.

¹⁸ Plut. *Vit. Alex.* XXIV.

¹⁹ N. Sawada, 2010, 400.

Sudionike kraljevog simpozija posluživali su kraljevi *paides*, sinovi aristokrata koji su bili na „odgoju“ kod kralja (u nastavku će se detaljnije i opisati sama institucija *paides basilikoi*). Potrebno je također istaknuti povezanost mladića sa simpozijem i lovom, jer su se tada događali *hybrisi*, izljevi bijesa koji se često uzimaju kao eufemizam za silovanje mladića od strane kralja ili hetera. S druge strane stariji pripadnici simpozija, a nerijetko i sam kralj bi mladiće uzimali kao svoje *eromenose*, maloljetne ljubavnike koji su bili učestali u grčkom svijetu. Dakako, prisustvo takvih odnosa u vojnim redovima nije bio samo kuriozitet, što je vidljivo i na primjeru Svete Tebanske čete.²⁰ Grci, predvođeni Demostenom, smatrali su simpozije makedonskih kraljeva krajnje barbarskim i neprimjerenim jer su osim već spomenutih *hybrisa*, bili obilježeni i pretjeranim količinama alkohola te drugim nasiljem.²¹ Osim toga, Filipova preuranjena smrt, koja je bila isprepletena s brojnim spletkama na dvoru, gotovo sigurno je bila posljedica događaja na simpoziju, a pokrenula je lavinu događaja koji su na koncu rezultirali Aleksandrovom vladavinom.

Posebnost makedonskih hetera ležala je u njihovoj disciplini koja je bila produkt Filipove vladavine i njegovih vojnih reformi. Naime prisega makedonskih vojnika kralju davala se direktno njemu te se oni nisu imali pravo buniti na njegove naredbe. Disciplina koju je Filip uveo bila je presedan u grčkom svijetu, ali je i na jedan način reflektirala posebnosti makedonskog naroda koji su bili iznimno radišni i cijenili su snagu svog kralja. Uvođenjem profesionalne vojske i pretvorbom „običnog“ puka u vojnike, kralj je zadobio povjerenje svog naroda. Stvoren je strogi vojni sustav koji je održavan kroz nagrađivanje i kažnjavanje vojnika, a glavno obilježje bila mu je stroga disciplina i iscrpno treniranje. Kazne su neposlušnim vojnicima dolazile u obliku bičevanja, teška rada i samostalna

²⁰ E. Carney, 2015, 210.

²¹ N. Sawada, 2010, 394.

marša kada bi se primjerice oglušili na zapovijed nadređenog ili istupili iz reda bez dopusta, dok su s druge strane vojnici bili nagrađivani za njihove dobre i plemenite postupke u boju kroz darove u nakitu, zlatu, krunama ili kroz promocije u rangu, a u slučaju smrti vojnika kralj bi se pobrinuo za njegovu obitelj kako im ništa ne bi falilo kroz stipendiranje i darivanje zemlje. Makedonska disciplina iako je održavana kroz sustav kazne i nagrade te treninga, najviše je ipak ovisila o odnosu kralja i njegovih vojnika, a na vrhu tog sustava, osim samog kralja bili su i heteri.²² Naime, Aleksandrovo je kraljevstvo bilo uvijek u ratnom stanju, a značaj hetera je vidljiv kroz njihov položaj u vojsci. Na primjer, Antipater je imao funkciju *strategos autokrator* Europe te položaj regenta Makedonije, a njegov glavni zadatak bio je osiguranje vjernosti Grka na jugu. S druge strane Parmenion je išao uz Aleksandra u Aziju te je bio drugi u zapovjednom lancu nakon kralja. Osim toga, oni su kao Filipovi heteri sudjelovali u gotovo svim njegovim ratovima, a najveći utjecaj je vidljiv 346. g. pr. Kr. kada su vodili pregovore kako bi skončali Treći sveti rat između Makedonaca i saveznika protiv Grka predvođenih Atenom.²³

Unatoč svim pozitivnim odlikama hetera, postojala je uvijek sumnja kralja, u ovom slučaju Aleksandra, u njihovu odanost, što se u nekim slučajevima i pokazalo opravdanim. Kako je već navedeno, Aleksandar je izravno ili neizravno usmrtio neke od svojih najbližih suradnika, poput Kleita Crnog ili Filote i Parmeniona, ali također su heteri i vojska djelovali protiv Aleksandra u pojedinim epizodama ekspedicije. Primjer za to su pobuna kod Opisa i Hifasisa te odbijanje klanjanja ničice pojedinih Makedonaca. Pitanje klanjanja u Aleksandrovoj državi potrebno je dodatno obrazložiti jer ono prkosi samom odgoju Makedonaca, odnosno samim izvršavanjem istog Aleksandar je stavljan u položaj

²² E. Carney, 2015, 31 – 36.

²³ W. Heckel, 2003, 200 – 203.

iznad ostalih Makedonaca te više nije prvi među jednakima pa bi se uvođenje te prakse moglo istaknuti kao najveći orijentalni utjecaj na Aleksandrovu državu. Sukladno tome, urota kraljevskih paževa, koje je educirao Kalisten, učenik Aristotela, bila je upravo rezultat uvođenja orijentalnih praksi na makedonski dvor. Hermolaj, kojeg možemo istaknuti kao predvodnika urote paževa, od prije je bio ogorčen na Aleksandra, a posebno je isticao klanjanje ničice kao jedan od Aleksandrovih grijeha.²⁴ Ipak, oba kralja, i Filip i Aleksandar, bila su svjesna snage elite te su kroz darivanje zemlje i luksuza zauzvrat osiguravali njihovu podršku, ali i sprječavali pobune. Ta podrška je bila nužna, a bila je i uvjetovana institucijom koju je Filip osnovao ili reformirao, a to je *paides basilikoi*.²⁵

3. Odgoj i uloga

Reforme kojima je Filip reorganizirao makedonsku vojsku nisu samo imale utjecaja na obične seljake nego i na aristokraciju. Vjerojatno najvažnija institucija koja je bila usko vezana uz sloj aristokracije je bio sustav kraljevskog obrazovanja i odgoja sinova aristokrata. Na taj način kralj je imao osiguranu lojalnost aristokracije, a i utjecaj na buduće generacije koje su trebale predvoditi makedonsko kraljevstvo. Naredno poglavlje pokušat će objasniti posebnosti odgoja makedonskih hetera te koje su oni uloge preuzimali u kasnijoj karijeri.

3.1. *Paides basilikoi*

Makedonsku instituciju *paides basilikoi* doslovno bi mogli prevesti kao „kraljevi dječaci“, što je i blisko njenu karakteru. Bila je to institucija osnovana kako bi mladu makedonsku elitu naučila vladati, ali i kako biti poslušna vladaru. Naime, mladići koji

²⁴ Plut. *Vit. Alex.* LV.

²⁵ C. J. King, 2010, 380 – 382.

su bili odabrani u kraljev *paides*, bili su istovremeno elita makedonskog društva i njena budućnost, ali i s druge strane bili su apsolutno ovisni o kralju. Nije nam poznato je li Filip utemeljio instituciju ili ju je samo reformirao, ali njegova ostavština vidljiva je i u narednim razdobljima. Naučen vlastitim iskustvom iz Tebe, gdje je isto kao i *paidesi* bio taoc hegemonu, te znanjem o Perzijskom dvoru gdje su također bili prisutni aristokratski mladići, Filip je primijenio stečeno znanje u svojoj kraljevini. Tako je kroz instituciju *paidesa* držao vjernost makedonskih aristokrata u vlastitim rukama te je mladiće „odgajao“ prema vlastitim postulatima i morali su obavljati brojne dužnosti u službi kralja.²⁶ Oni su za kralja stražarili noću ispred prostorije gdje je spavao, u bitkama su bili kraljevi štitonoše, preuzimali bi konja od goniča te ga doveli kralju i nastavno ga pratili u boju. Osim u bitkama, oni su pratili kralja i u lovu te im je bilo dozvoljeno da sjede i blaguju s njim, što je predstavljalo veliku čast u makedonskom društvu. Institucija je tako trenirala i pripremala mladiće i kroz fizičke i psihičke izazove kako bi kasnije mogli biti istaknuti članovi dvora te pomagati kralju u vladavini.²⁷ Mladići bi nakon „potvrde“ muškosti bili primljeni u redove hetera te bi uživali sva prava, ali i dužnosti istih. Pojedini *paidesi* su se od praktičkih sluga uspeli do vrha makedonske vojske, a Ptolemej je primjerice i postao kralj. Tako možemo reći da je kraljev odgoj tj. prolazak istog, prvi korak u svojevrsnom makedonskom *cursus honorumu*.

Moderni autori, prilikom opisa institucije, koriste termin kraljevski paževi, što je točno, ali ne u potpunosti jer je to bila samo jedna od njihovih dužnosti. Paževi su naime na kraljevskim dvorima bili sluge kralja te su morali obnašati brojne zadatke za njega, od nošenja vrčeva prilikom objeda ili prijenosa njegovih poruka podanicima kralja. Mladići na makedonskom dvoru, koji su bili pripadnici ove institucije, imali su između 14 i 18

²⁶ N. Sawada, 2010, 403 – 406.

²⁷ Q. Ruf. *Hist.* VIII, 6.

godina te su ih ostali dvorani različito gledali, neki su ih smatrali punopravnim članovima, dok su ostali nažalost u njima vidjeli lake mete. Seksualno nasilje je bila česta pojava u grčkom svijetu, pa je takav slučaj i na makedonskom dvoru te se u tom kontekstu opet mogu spomenuti *eromenosi* i njihov podređen položaj. Prilikom ubojstva kralja Filipa vidljiv nam je značaj *paidesa* na vlast, ali i odnos kakav je kralj imao prema pojedincima. Pauzanije, koji je i ubio Filipa, za vrijeme svoje službe *paidesa* bio je žrtva seksualnog iskorištavanja od strane kralja, a zbog tih trauma, prema smatranju većine autora je i ubio kralja. S druge strane, jedan od onih koji su odmah osvetili kralja ubivši Pauzanija, Leonat, kroz *paides* je uspostavio prijateljski odnos s princem, što je i bila jedna od Filipovih ideja pri uspostavljanju *paidesa*, te ga je pratio sve do njegove smrti i nakon nje postao *diadochi*. Osim Leonata, kroz *paides* Aleksandar je upoznao i Hefestiona, Marsiju od Pele, Lizimaha, Perdiku, Ptolemeja i Seleuka, sve bliske Aleksandrove suradnike, koji su odrasli zajedno te su se borili uz kralja.²⁸

Tretiranje *paidesa* na dvoru Aleksandra najbolje možemo opisati kroz Hermolajevu urotu koja je već spomenuta u radu, a detaljno nam je prenesena u Arijanovoj knjizi *Aleksandrova vojna*, kao i u ostalim antičkim izvorima. Arijan poglavlje počinje s opisom kraljeve službe te nam nadalje prepričava kako i zašto je došlo do zavjere. Mladi Hermolaj je prilikom kraljevskog lova prije kralja pogodio vepra te ga usmrtio, što je razjarilo Aleksandra koji je onda bio „primoran“ dati bičevati Hemolaja. Osim što ga je osramotio tim činom, Aleksandar mu je i oduzeo konja, što mu je u potpunosti oduzelo svu čast i prestiž na dvoru. Povrijeđen time i potaknut na osvetu od vlastitog ljubavnika, a možda i pod utjecajem svog tutora Kalistena, Hermolaj je okupio šaćicu istomišljenika, također *paidesa*, koji su gajili gnjev prema Aleksandru te su zajedno planirali njegovo ubojstvo. Plan je bio Aleksandra ubiti na spavanju, jer su oni bili zaduženi za njegovu sigurnost u

²⁸ N. Sawada, 2010, 404.

to vrijeme. Potrebno je spomenuti utjecaj Kalistena na *paidese* jer su ga oni gledali kao svog tutora, koji se već prije usprotivio Aleksandru u vezi klanjanja ničice (proskineze). Takvo uvjerenje očigledno je preneseno na Hermolaja i ostale mladiće te su motivirani srdžbom zbog svega što se dogodilo pokušali ubiti Aleksandra.²⁹ Kada je atentat pukom srećom spriječen, a urotnici uhićeni, mladićima je suđeno pred skupštinom Makedonaca koja je brojala više tisuća vojnika i imala je najveći autoritet u kraljevstvu za ovakva pitanja. Na tom suđenju su proglašeni krivima te su kamenovani. Hermolaj je u svoju obranu naveo kako nije više mogao trpjeti Aleksandrovu obijest te da je on slobodan čovjek koji ne želi živjeti u njegovoj tiraniji, a kao argument za to navodi pogubljenje Aleksandrovih bivših suradnika, Filote, Parmeniona i Kleita, ali i uvođenje medijske odjeće te štovanje stranih bogova. Unatoč gorljivoj obrani kamenovan je zajedno s ostalim urotnicima, a njihovu sudbinu dijelio je i njihov tutor, Kalisten, jer su Makedonci i njega osudili kao suučesnika.³⁰

Prethodno navedena Hermolajeva urota daje nam drugačiji uvid u Makedonski dvor i samim time hetere. Isto kako se Aleksandar morao obračunati sa svojim protivnicima i oko sebe stvoriti krug pouzdanih hetera tj. družbenika, na dvoru su se stvarali novi krugovi koji su željeli moć u svojim rukama. Možda su urotnici i bili u pravu jer su Hermolajeve optužbe bile temeljene na činjenicama, ali jednostavno nisu bili dovoljno snažni ili nisu imali sreće kako bi pobijedili u „igri prijestolja“ na makedonskom dvoru. Nakon ove epizode ne čujemo o *paidesima* sve do smrti Aleksandra, gdje ih se spominje na pogrebu kralja. Aleksandar je vjerojatno odustao od navedene institucije jer je uvidio da bi kroz učenja o grčkoj filozofiji i slobodi, te makedonskom principu *primus inter pares* oni mogli ugroziti njegov položaj. Kralj sada više nije vladao samo Makedonijom

²⁹ F. Pownal, 2018, 59 – 77.

³⁰ Arr. *Anab.* IV, 13 – 14.

nego je inkorporirao brojne narode Perzijskog Carstva u svoju zemlju te je promijenio stil vladanja koji je zasnivao na stapanju Istoka i Zapada.³¹

3.2. *Somatophylakes*

Reformirana makedonska vojska koju je Aleksandar naslijedio od svog oca, također je imala specifičnu elitnu jedinicu koja je brojala sedam najodličnijih kraljevih družbenika.³² Filip je takvu instituciju vjerojatno stvorio pod utjecajem Perzije i Tebe, pri čemu su perzijski besmrtnici brojali stalnih 10 tisuća vojnika, dok je najelitnijih 1000 obilježavala zlatna jabuka (za razliku od srebrne koje su nosili ostali vojnici), a sličan karakter je imala i Sveta tebanska četa koja je brojala 300 pojedinaca.³³ Ovo je spomenuto kako bi se istaknula posebnost i elitnost makedonskih *somatophylakesa* kojih je bilo sedam.

Oni su prvobitno bili vrhovna tjelesna garda kralja koja je imala zadatak čuvati kralja za vrijeme bitaka i mira. Nadalje, kako je ekspedicija više odmicala, dobivali su samostalne zadatke te zapovijedajući hiparhijom ili većom jedinicom, provodili kraljevu volju.³⁴ Kralju je ova garda predstavljala najbliže ljude koje je on trebao pomno izabrati i imati povjerenja u njih, ali u radu već spomenuta dinamika moći na makedonskom dvoru to Aleksandru nije dozvolila. Vrhovni čuvari u Aleksandrovom slučaju dolazili su iz aristokratskih obitelji koje su bile odane njegovu ocu te su odrasli na makedonskom dvoru i gotovo sigurno su prošli *paides basilikoi* i edukaciju s Aleksandrom. Takvi su bili Ariston, Lizimah i Piton, te vjerojatno i Menet koji je kasnije postao *somatophylax*.³⁵ Osim spomenute četvorice, ostali vrhovni čuvari, bar na početku Aleksandrove vladavine,

³¹ N. Sawada, 2010, 402 – 407.

³² Arr. *Anab.* I, bilj. 30, 1992.

³³ Arr. *Anab.* III, bilj. 105, 1952.

³⁴ W. Heckel, 2003, 206 – 207.

³⁵ W. Heckel, 1978, 224 – 226.

bili su instrumenti pojedinih političkih struja na makedonskom dvoru. Tako nam je poznat Balakra koji je bio zet Antipatera pa je tako predstavljao njegovu struju u kraljevoj gardi. Ipak njega je Aleksandar nakon bitke kod Isa postavio za satrapa Kilikije te je umjesto njega u kraljevu gardu postavio Meneta.³⁶ Kao protuteža Antipaterovom klanu hetera, Demetrije je bio *somatophlax* iz Parmenionova klana, a njegova odanost Parmenionovu klanu se prikazala prilikom Filotine urote kada je osuđen na smrt, a njegovo mjesto popunjava Ptolemej, sin Lagov.³⁷ Posljednja dva *somatophlaxa* sa početka Aleksandrove vladavine bili su Ptolemej i Aribas. Za Ptolemeja ne znamo kojoj političkoj struji je pripadao, a sve što nam prenose izvori o njemu jest njegova funkcija vrhovna čuvara, što znači da je pratio Aleksandra u bitkama prije smrti pred Halikarnasom 334. g. pr. Krista.³⁸ Aribas je s druge strane bio u rodu s Olimpijadom, majkom Aleksandra, što bi moglo ukazivati na to da je bio njoj lojalan.³⁹ Aleksandar ga nije smatrao ugrozom, a ovaj mu je dobro služio, sve do smrti u Egiptu na zimu 332. g. pr. Krista.⁴⁰ Za vrijeme Aleksandrove vladavine dužnost vrhovnog tjelesnog čuvara nije obnašalo više od četrnaest pojedinaca te je garda brojala stalnih sedam članova,⁴¹ sve do iznimke u slučaju Peukeste, koji je zahvaljujući spašavanju kralja, imenovan počasnio kao član *somatophlakesa*.⁴² Među tih četrnaest je i Ptolemej sin Lagov, poznat također kao Soter I. čiji su zapisi najviše korišteni za Arijanovu *Aleksandrovu anabazu*, pa tako imamo detaljan uvid u sami oblik garde i koji su njihovi zadaci bili. S druge strane, te zapise treba uzeti i sa zadržkom jer autor nije uvijek imao najbolje odnose sa svojim sunarodnjacima, iako su njegovi

³⁶ Arr. *Anab.* II, 12.

³⁷ Arr, *Anab.* III, 27 – 30.

³⁸ Arr. *Anab.* I, 22.

³⁹ W. Heckel, 2006, 56.

⁴⁰ Arr. *Anab.* III, 5.

⁴¹ Vjerojatno trinaest zbog šest Ptolemeja u Makedonskoj vojsci (Arr. *Anab.* II, bilj. 114, 1952.).

⁴² W. Heckel, 1978, 224.

izvještaji i dalje odlično vrelo za opis Aleksandrove vladavine. Nakon bitke kod Gaugamele 331. g. pr. Kr. i epiloga Filotine zavjere, Aleksandrova vojska je ostala bez utjecaja Antipatera i Parmeniona na visokim vojnim funkcijama. Makedonski dvor, koji nije imao centraliziranu vlast, nego je konstantno bio u pokretu, nakon ovih događaja potpada u potpunosti pod Aleksandrov utjecaj. *Somatophylakesi* Aleksandra su sada Ariston, Lizimah, Piton, Hefestion, Leonat, Perdika, Ptolemej i kasnije dodani Peukesta.⁴³ Oni su bili izabrani iz redova pouzdanika koji su u potpunosti podupirali kralja, savjetovali ga i bili mu vjerni. Ta pozicija predstavljala je veliku čast u makedonskoj državi, a samim time i u tadašnjem svijetu, što će se vidjeti u ratovima dijadoha.⁴⁴ Osim sedam spomenutih pojedinaca potrebno je istaknuti i druge zapovjednike koji su veoma utjecali na Aleksandrovu vladavinu, a to su Krater, Koen, Seleuk i Nearh koji su također spadali među kraljeve najbliže suradnike koje nazivamo družbenicima.⁴⁵ Ta grupa družbenika, koju su činili kraljevi prijatelji i najodaniji zapovjednici u izvorima nam je poznata kao *hoi amph' auton hetairoi* skraćeno *hetairoi*, a ona je predstavljala sveukupni oslonac Aleksandrova Carstva i vojske koja je promijenila tadašnji svijet.⁴⁶ Njih se ne smije miješati sa pratiteljskom konjicom ili sa ostalim pratiteljima koji su bili u redovima pezetera i hipaspista.

3.3. Vojne i administrativne uloge

Iz brojnih razloga već je nekoliko puta u radu spomenuta Filotina urota, a ovom slučaju je bitna za temu zbog broja Makedonaca koji su ga osudili.⁴⁷ Njih je bilo 6000 i tu brojku možemo iskoristiti kao dokaz o brojnosti hetera, tj. pouzdanika nakon bitke kod

⁴³ Arr. *Anab.* VI, 28.

⁴⁴ Arr. *Anab.* I, 30.

⁴⁵ N. Sawada, 2010, 404.

⁴⁶ N. Sekunda – J. Warry, 1998, 6.

⁴⁷ Arr. *Anab.* III, 6.

Gaugamele, jer prema makedonskoj tradiciji vojska u slučaju rata ima moć odlučivati o važnim stvarima (poput urote na kralja). Pouzdanici su u ratu popunjavali redove već spomenute tri jedinice - pratiteljske konjice, pezetera i hipaspista. Filip je u reformama makedonske vojske uzdigao narod od seljaka do profesionalnih vojnika pa su tako i jedinice pješništva ulazile u krug hetera što je vidljivo u samom nazivu jedinice pješaka; *pezhetairoi*. Jedinice su popunjavane na regionalnom principu te su bogatiji i utjecajniji aristokrati bili zapovjednici, no Filip i Aleksandar uveli su doktrinu nagrađivanja istaknutih djela te su prilikom promocija zanemarili obiteljsko podrijetlo, što se može najviše istaknuti za kasniji dio Aleksandrove vladavine.⁴⁸ Usporedno s regionalnim novačenjem hetera i pezetera, hipaspisti su bilo ogledalo doktrine kraljeva, njih se novačilo iz drugih jedinica vojske na temelju snage te dokazanih zasluga u borbi. Njihov naziv prevodimo kao štit za pouzdanike, što je zapravo i bio njihov položaj u vojnom redu. Oni su djelovali kao poveznica između konjice i pješništva jer su, zbog drugačije opreme, bili mobilniji od falangista. Njihovu opremu je činilo kraće koplje od sarise i veći štit od *pelte*. Nadalje, hipaspisti su se dijelili na kraljevske i regularne hipaspiste - kraljevski hipaspisti zajedno s kraljevskom *ilom* konjice bili su dio *ageme* koja je prva dolazila u kontakt s protivnikom, dok su regularni djelovali kao već spomenuta poveznica između konjice i pješništva.⁴⁹ Možemo zaključiti kako su najbliži pouzdanici kralja bili u redovima kraljevske *ile*, najutjecajniji aristokrati heteri zapovijedali su ilama pratiteljske konjice ili *lochoima* pezetera, dok su oni najsposobniji popunjavali redove hipaspista. Makedonska vojska koja je prešla Helespont i napala Perzijsko Carstvo s vremenom je doživjela brojne promjene. Ključan utjecaj u vojsci i na dvoru imali su Antipater i Parmenion - obojica su vjerojatno imali titulu *strategosa*, pri čemu je Antipater tu

⁴⁸ N. Sekunda, 2010, 452 – 457.

⁴⁹ N. Sekunda, 2010, 454 – 456.

funkciju obnašao u Europi, dok je Parmenion bio uz Aleksandra i zapovijedao njegovim lijevim krilom. Također, potrebno je istaknuti kako su Antipater i Parmenion imali vlastite krugove pouzdanika koji su bili vezani uz njih obiteljskim ili prijateljskim vezama. Već je spomenuto kroz rad kako se Aleksandar obračunao s oba klana no ovo poglavlje će pokušati detaljnije opisati kako je uklanjanje suparničkih klanova imalo posljedice na Carstvo Aleksandra.⁵⁰

Makedonsko plemstvo i vojska su međusobno povezani pa je tako i administrativna uprava Aleksandrova Carstva bila zasnovana na plemstvu koje je popunjavalo i vojne redove. Heteri su ponovno bili glavno Aleksandrovo oruđe za upravljanje državom. Antipater, kao što je već rečeno, ostao je u Makedoniji te je bio zadužen za očuvanje mira u Europi, a utjecaj njegova klana sezao je do Male Azije gdje su njegovi pouzdanci bili postavljeni za satrape (npr. Antigon i Balakar koji su bili postavljeni za satrape Frigije i Kilikije).⁵¹ Parmenionov klan zadržao je utjecaj u vojsci, a izvori nam nekolicinu puta spominju kako Aleksandar nije slušao Parmenionove savjete, pa imamo i poznati odgovor Aleksandra koji kaže da je on Parmenion, da bi tako i učinio, ali budući da je on Aleksandar, da odgovara Dariju po svom nahođenju.⁵² Na ovom primjeru možemo uočiti kako je Aleksandar bio prema Parmenionu drzak te je odbijao njegove savjete, bili oni dobri ili loši, samo zato što su dolazili od njega. Parmenion mu je više puta savjetovao i da prihvati mir koji mu je Darije nudio, što je u Aleksandru vjerojatno povećalo sumnju u odanost Parmeniona, a animozitet je nakon svakog sukoba rastao. Aleksandar je s druge strane znao kako bez Parmeniona i njegova kruga ne može poraziti Darija. Vojska u kojoj su njegovi sinovi Filota i Nikanor imali značajne uloge, zasigurno bi se pobunila i

⁵⁰ W. Heckel, 2003, 200 – 202.

⁵¹ W. Heckel, 2003, 201 – 202.

⁵² Arr. *Anab.* II, 25.

okrenula protiv Aleksandra, iako je Aleksandar sumnjao u Filotu, pa tako i Parmeniona, vjerojatno od samog preuzimanja kraljevstva. Naime, putem Filotine prilježnice, Krater i Aleksandar saznali su kako je od bitke kod Isa ovaj govorio loše o kralju te da je očeva i svoja djela uzdizao više od Aleksandra i nazivao ga balavcem. Nadalje, kada su dva paža ispričali kako je Filota znao za Limnov plan ubojstva kralja, Aleksandar je to ispričao svom najbližem krugu ljudi, koji su Filotu ionako od malena mrzili. Na kraju je Filota i osuđen na smrt,⁵³ a Polidamant i Kleander, pouzdanici Aleksandra, imali su zadatak ubiti Parmeniona, kako ne bi došlo do pobune unutar kraljevstva.⁵⁴ Drugi sin Parmeniona, Nikanor, umro je nekoliko mjeseci prije, pa je vojska ostala u potpunosti bez glavnih aktera Parmenionova klana. Družbenici kralja su se okoristili ovom situacijom - Hefestion i Crni Kleit podijelili su Filotino zapovijedanje pratiteljskom konjicom, dok su Krater, Koen, Perdika i Ptolemej preuzeli odgovornosti Parmeniona i Nikanora, zapovjednika hipaspista. Aleksandar je takvom podjelom onemogućio da jedna osoba ostvari veliki utjecaj u vojsci.⁵⁵ Aleksandrovi pouzdanici su osim vojnih funkcija preuzeli i administrativne pa je tako Meander bivši zapovjednik plaćenika postao satrapom Lidije, dok je bivši *somatophylax* Menat imenovan hiparhom Kilikije, Sirije i Fenikije te je imao veće ovlasti od satrapa.⁵⁶

Perzijanci su u pojedinim satrapijama zadržali vlast, što je bila Aleksandrova odluka kako ne bi na tim područjima došlo do određenih nemira, a u tim slučajevima pouzdanici su bili zaduženi za provođenje makedonskih interesa. Primjer za to nam je Apolodor koji je bio zadužen za satrapije pod nadležnošću Mazeja i Abulita.⁵⁷ Aminap koji je bio satrap

⁵³ Plut. *Vit. Alex.* XLVIII – XLIX.

⁵⁴ Arr. *Anab.* III, 26.

⁵⁵ Arr. *Anab.* IV, 16.

⁵⁶ W. Heckel, 2003, 209 – 210; Arr. *Anab.* III, 16., VI, 23.

⁵⁷ Arr. *Anab.* III, 16.

Partije poznavao je Aleksandra od malena, jer je na dvoru njegova oca pronašao utočište nakon pobune protiv kralja Artakserksa III, a zajedno s Mazejem je Aleksandru predao Egipat.⁵⁸ On je također sudjelovao u Aleksandrovim vojnim pohodima kao i njegov nasljednik Fartafernez, također Perzijanac.⁵⁹

Osim što su Aleksandrovi pouzdanici obavljali već navedene zapovjedničke, vojne i administrativne funkcije poput satrapa i hiparha, neki od njih su imali drugačije zadatke, kao Harpal i Eumen koji su nadzirali blagajnu ili logistiku. Obojica su djelovanja započeli za vrijeme Filipa, Eumen je tako sedam godina obavljao dužnost Filipova kraljevskog tajnika, a tu je dužnost nastavio nakon njegove smrti. U Indiji vjerojatno započinje njegovo vojno zapovijedanje, a nakon smrti Hefestiona ulazi i u najuži kraljev zapovjedni krug.⁶⁰ Harpal je prema izvorima imao krivu nogu te je bio nesposoban za obavljanje vojnih dužnosti, ali se usprkos tome zadržao na dvoru i u Aleksandrovoj blizini. Prema epizodi iz mladosti kad je Aleksandar optužen za urotu s Piksodarom (čiju je kći planirao oženiti te tako stvoriti savez koji bi ugrozio Filipa), vidimo kako su Harpal i još nekoliko Aleksandrovih družbenika bili protjerani s dvora, ali su se s povratkom Aleksandra i oni vratili.⁶¹ Ipak, Harpal je kao kraljev rizničar nekoliko puta iskoristio svoj položaj za vlastite luksuze, poput dovođenja kurtizana na dvor, koje je plaćao iz kraljevske blagajne. Zbog toga ga je Aleksandar po povratku iz Gedrozije potjerao iz službe.⁶²

4. Istaknuti *hetairoi*

Podrška koju su mu pružili Antipater i Parmenion prilikom preuzimanja prijestolja, Aleksandru je zasigurno pokazala što vjernost najistaknutijih *hetairoia* predstavlja za

⁵⁸ W. Heckel, 2006, 22.

⁵⁹ Arr. *Anab.* III, 23.

⁶⁰ W. Heckel, 2006, 121 – 122.

⁶¹ Plut. *Vit. Alex.* X.

⁶² W. Heckel, 2006, 129 – 130.

kralja na makedonskom dvoru. Za vrijeme Filipova vladanja, princ Aleksandar, kao nasljednik prijestolja, morao je već započeti svoju kampanju za budućeg kralja. Institucija kralja, iako je zahtijevala pripadnost jednoj od kraljevskih kuća, nije bila nasljedna nego je skupština Makedonaca bila nositelj suvereniteta, a članovi nje su bili heteri.⁶³ Filip je svojim reformama stvorio drugačiju dinamiku u vojsci pa samim time u plemstvu i dvoru. Plemići konjanici nisu bili jedina elita i poštovani sloj na dvoru nego se sloj pješništva također uzdigao zahvaljujući reformama. Plemići, pa tako i sami kraljevi kada bi preživljavali sve napore kao i njihov regularni vojnik zaslužili bi veliko poštovanje među vojnicima, a oni su mu zauzvrat bili u potpunosti odani. Pješaci su među njima, unatoč svemu, bili osobito odani Aleksandru jer im se dokazao nebrojno puta kroz svoju vladavinu.⁶⁴

4.1. Aleksandrov klan – družbenici

Kao Filipov sin, princ Aleksandar je već od mladosti bio na dvoru te je bio okružen plemićima, vojnicima, diplomatima te ostalim dvoranima. Već od te dobi Aleksandar je krenuo s oformljivanjem određenog klana s kojim će moći ostvariti svoje snove. Prema izvorima, od mladenačke dobi Aleksandar se ugledao na svoje legendarne pretke, Herakla i Ahileja, te je htio za svog života ostvariti djela koja će se pamtiti kao i njihova, a njih same i nadmašiti.⁶⁵ Nadalje, uspjesi njegova oca Aleksandru su smetali te bi se često pitao hoće li njemu što ostati za osvajanje. To je i prema Plutarhu rekao svojim vršnjacima: „Dječaci, sve će prije mene osvojiti moj otac, a meni neće ostaviti nikakvo veliko ni sjajno djelo da ga s vama izvedem.“⁶⁶ Među tim „dječacima“ koje Plutarh spominje možemo tražiti njegove *syntrophoie*, što dokazuje njihovu povezanost od mladih nogu, a to su bili:

⁶³ C. J. King, 2010, 374 – 375.

⁶⁴ W. Heckel, 1992, 231.

⁶⁵ Plut. *Vit. Alex.* V.

⁶⁶ Plut. *Vit. Alex.* V., preveo Z. Dukat, 1998, 7.

Hefestion, Perdika, Ptolomej, Leonat, vjerojatno Nearh, Erigije, te možda i Seleuk. Svih njih mogli bi svrstati u grupu *philalexandros*, u koju bi pripadali i Eumen i Harpal, kraljevski tajnik i kraljevski blagajnik. Potporu kralju nisu pružali samo njegovi najbliži prijatelji nego i zapovjednici čija je odanost prvenstveno bila prema Makedoniji i kralju kao instituciji, a ne prema samom Aleksandru. Njihov napredak u zapovjednom lancu bio je rezultat zasluga i dobre službe u vojsci, što ih je razlikovalo od družbenika čiji je način napredovanja nerijetko bio rezultat nepotizma i prijateljstva s kraljem. Oni su predstavljali tradicionalnu struju u Aleksandrovu klanu i ostavštinu njegova oca te su se otvoreno protivili Aleksandrovim politikama koje su bile naklonjene „barbarima“. Među njima istaknuli su se Krater, Koen te Crni Kleit te ih možemo imenovati kao *philobasileus*. Osim njih potrebno je istaknuti i ostale hetere koji su se uzdignuli u hijerarhiji zahvaljujući svojim istaknutim vojnim djelima, a to su Neoptolem, koji je postao zapovjednikom hipaspista, Antigen, koji je zapovijedao poznatim srebrnim štitovima, Meleagar i Poliperhont, zapovjednici pezetera te Bijeli Kleit i Demetrije koji su bili hiparsi konjice.⁶⁷

4.1.1. *Syntrophoi* - *philaleksandros*

4.1.1.1. Hefestion (Ἡφαιστίων)

„Ovaj je među svim dvoranima bio daleko najdraži kralju, s njime zajedno odgojen, svjedok svih njegovih tajni: pa i kad ga je opominjao, nitko drugi nije u tom bio iskreniji, no i to je radio ipak tako da se čini kako mu je kralj to prije dopustio nego što se on sam za to izborio; i koliko je po dobi bio jednak kralju, toliko se nad njim isticao svojim stasom.“⁶⁸

⁶⁷ W. Heckel, 2003, 209 – 210.

⁶⁸ Q. Ruf. *Hist.* VIII, 12., preveo J. Miklić, 2002.

Ako je Aleksandar u vlastitoj propagandi koju je stvorio tijekom osvajanja bio Ahilej, onda je Hefestion bio Patroklo. Njihovo prijateljstvo, kao što je vidljivo iz navedenog citata, počelo je u djetinjstvu, tako što je Hefestion vrlo vjerojatno služio kao *paides*. Također, Hefestion je prošao edukaciju kod Aristotela, što ga je zasigurno još više približilo mladom princu. Iz izvora ne znamo kada je Hefestion postavljen za vrhovnog čuvara, ali prema njegovim postupcima nakon bitke kod Halikarnasa i smrti Ptolomeja, jednog od vrhovnih čuvara, može se vidjeti promjena u Hefestionovu statusu, što se i dokazuje kod Gaugamele gdje je ranjen boreći se u blizini kralja.⁶⁹

Hefestion je na dvoru napredovao ponajprije zahvaljujući prijateljstvu s kraljem, zbog čega nije bio omiljen među onima koji su se morali pošteno namučiti i dokazati kako bi bili promovirani. Već je spomenut u radu sukob s Kraterom koji je rezultirao time da svaki od njih vodi odred vojske s jedne strane rijeke za vrijeme ekspedicije u Indiji, a također se prema Plutarhovim navodima, svađao i s Eumenom.⁷⁰ Aleksandar je bio svjestan kako je Hefestionov napredak u vojsci izrazito njegova volja što mu je povremeno i dao do znanja.⁷¹ Iako je bio u sukobu s pojedinim makedonskim zapovjednicima, Hefestion je Aleksandru bio prvi čovjek od povjerenja, bio je zadužen za brojne administrativne zadatke poput skupljanja poreza, osnivanja gradova, građenja mostova, heleniziranja osvojenih područja, što sve dokazuje njegovu stručnost u organizaciji, diplomaciji i logistici. Djelovao je kao produžena ruka kralja te je ignoriranje njegove zapovijedi bilo jednako ignoriranju kraljeve. Prema nekim autorima Aleksandar je gledao Hefestiona kao drugog sebe, kao svoj *alter ego*, što je teorija koja proizlazi iz idealiziranja grčkih junaka Ahileja i Patrokla.⁷² To se i dokazalo kroz brojne primjere za

⁶⁹ Q. Ruf. *Hist.* IV, 16.

⁷⁰ W. Heckel, 2006, 134 – 136.

⁷¹ Plut. *Vit. Alex.* XLVII.

⁷² S, Muller, 2018, 77 – 78.

vrijeme Aleksandrove kampanje. Aleksandar je Hefestionu dao zadatak da odabere dostojnog kralja Sidona, što dokazuje ogromno povjerenje u njega već u početnim godinama kampanje.⁷³ Nadalje, njegovi su zadaci bili vezani za pripremanje flote i opreme za opsadu prilikom napada na Tir, a kod Gaugamele je bio u redovima vrhovnih tjelesnih čuvara, čime je vidljiv Hefestionov uspon u hijerarhiji. Z. Dukat u bilješkama obrade Plutarhovitih *Usporednih životopisa*, navodi kako se u tom periodu, prije bitke kod Gaugamele, Demosten, atenski političar, putem Hefestiona pokušao izmiriti s makedonskim kraljem. Nakon te bitke Aleksandar se obračunao s Parmenionovim klanom, kako je nekoliko puta već spomenuto u radu, a instrumentalnu ulogu u tom sukobu je imao Hefestion koji je bio jedan od glavnih ispitivača Filote, ali i jedan od njegovih glavnih protivnika na dvoru. U ovom trenutku Krater i Hefestion su bili na istoj strani, jer su obojica znali kako mogu profitirati rušenjem Parmenionova klana. Kao rezultat ponovnog nepotizma, Hefestion nakon rješavanja urote postaje jednim od dva vrhovna zapovjednika pratiteljske konjice, uz Kleita Crnog. Samostalnim zapovijedanjem tako snažnim odredom, Aleksandar bi se ponovno našao u opasnosti, kao u slučaju Filote pa je tako podjelom na dvojno zapovjedništvo zadovoljio i interese vlastitih družbenika kroz promociju Hefestiona, ali i tradicionalne lojalne struje kroz promociju Kleita Crnog. Ta podjela će u kasnijim godinama kampanje dovesti do daljnjih frikcija između dvije već spomenute struje, *philalexandros* i *philobasileus*. Prvenstveno Hefestion, ali i ostali *syntrophoi*, štovali su Aleksandra više nego samo Makedonsko kraljevstvo.⁷⁴

Nakon razrješenja Filotine urote Hefestion postaje jednim od najutjecajnijih pojedinaca na makedonskom dvoru te uz Aleksandra direktno sudjeluje u daljnjem osvajanju Azije,

⁷³ Q. Ruf. *Hist.* IV, 1.

⁷⁴ W. Heckel, 2006, 134 – 135.

ali i u konačnici u stvaranju helenističkog svijeta. Iako je Hefestion postao hiparh u vojsci, njegovi zadaci primarno nisu bili vojni nego su ostali administrativni, logistički i diplomatski, što je bilo vidljivo u Baktriji, Sogdijaniji i Indiji. Naime, kada je Aleksandar podijelio vojsku na pet dijelova kako bi lakše zaposjeo Sogdijanu, Hefestion je dobio zapovjedništvo jednog dijela vojske i iako njegove vojne akcije nisu bile zabilježene, njegov glavni zadatak bio je napučiti osvojene pokrajine, osnivati gradove, graditi mostove i puteve, oformiti sustav oporezivanja te uspostaviti mrežu komunikacije i administracije u pokrajini.⁷⁵ U ovom slučaju vidljivo je kako je Aleksandar vjerojatno ciljano ostavio dio vojske Hefestionu kako bi provodio administrativne i diplomatske misije dok bi on s ostatkom vojske osvajao nove teritorije. Hefestionov ključni zadatak bio je provođenje kulturnog sinoikizma u osvojenim pokrajinama, što dodatno potvrđuje njegovu tolerantnost prema istočnjačkim tradicijama.⁷⁶ Provođenje takvih politika bilo je moguće jedino uz stapanje dviju ili više kultura u jednu, s međusobnim prihvaćanjem tradicija i različitosti.⁷⁷ Aleksandar je znao da je Hefestion tolerantniji od ostalih na dvoru prema istočnjačkim kulturama te ga je s tim razlogom i odabrao za taj zadatak, a provođenje toga, a samim time i prihvaćanje „barbarske kulture“, vjerojatno je i produbilo sukob s tradicionalnom frakcijom na dvoru.⁷⁸

Na proljeće 327. g. pr. Kr. Hefestion je uz Perdiku, također štovatelja istočne kulture, bio poslan kao prethodnica s manjim dijelom vojske, sa zadatkom da osvoji teritorije do rijeke Ind te da na njoj izgradi most. Također, ovo je bila prva samostalna vojno zapovjedna misija Hefestiona koju je morao uspješno odraditi ako se mislio dokazati kao kompetentni

⁷⁵ Arr. *Anab.* IV, 16.

⁷⁶ Termin sinoikizam predstavlja okupljanje stanovništva te na taj način osnivaju grad ili se objedinjuju u političku zajednicu kako bi nastavili danji život.. <https://www.britannica.com/topic/synoikismos>, 20.10.2022.

⁷⁷ W. Heckel, 1992, 66.

⁷⁸ Arr. *Anab.* IV, 8.

vojskovođa. Tadašnja situacija u makedonskoj vojsci, osobito nakon smrti Kleita Crnog, bila je na samom rubu sukoba, podijele između dvije struje postajale su sve veće, zbog čega je zapovjedništvo hiparhija podijeljeno na više pojedinaca. Hefestion i Perdika su djelovali samostalno, dok su uz Aleksandra bili ostali istaknuti heteri, a to su bili ponajprije Krater i Koen, uz naravno Aleksandrove vrhovne čuvare. Napredovanje do Inda i osvajanje teritorija Hefestion i Perdika odradili su bez većih vojnih sukoba, odnosno zahvaljujući velikoj vojnoj sili uspjeli su kroz dogovore s domorodcima zauzeti veći dio teritorija između rijeke Kabul i Inda. Ipak, Astis, indijski vođa koji je prvobitno pristao na vladavinu Aleksandra, se pobunio u strahu od makedonskog saveza s ostalim indijskim plemenima te se utvrdio u Peukelaotisu. Hefestion i Perdika su ga opsjedali oko trideset dana što je na kraju rezultiralo Astisovom smrću i Makedonskom pobjedom. Aleksandru je s glavninom vojske put do Inda bio otvoren, te ga je na rijeci Hefestion čekao s izgrađenim mostovima, prikupljenom opskrbom za nastavak ekspedicije te novim vojnim kontingentima iz osvojene pokrajine Omfis.⁷⁹ Uspješno zaposjedanje teritorija do Inda, Hefestiona je zasigurno istaknulo kao kompetentnog vojskovođu, diplomata i logističara čime je on uspio opravdati kraljevo povjerenje, ali i ušutkati govorkanja da je uspio samo zato jer je bio kraljev ljubavnik. Zbog tih uspjeha na samom dvoru je zaslužio veći kredibilitet te je postao sve utjecajiji kraljev zapovjednik.

Posljednja bitka u kojoj je Hefestion sudjelovao bila je velika bitka kod Hidaspa protiv Indijskog kralja Pora 326. g. pr. Krista. Za vrijeme bitke obnašao je dužnost hiparha, zapovijedajući konjicom na lijevom krilu, a u konačnici bitke bio je dio zajedničkog juriša konjice kojim su i uspjeli poraziti indijske snage. Nedugo nakon bitke Aleksandar naređuje osnivanje dva grada, Nikeju i Bukefalu, prvi u čast pobjede nad Indijcima, drugi

⁷⁹ W. Heckel, 1992, 67 – 68.

u čast kraljeva konja koji je uginuo od starosti i napora.⁸⁰ Glavni zaduženi za osnivanje gradova vjerojatno je opet bio Hefestion koji je sada već imao iskustvo u takvim pothvatima.⁸¹ Pobuna vojske kod rijeke Hifasis i njeno odbijanje daljnjeg napredovanja na istok dovela je do novih promjena u pozicijama moći na dvoru.⁸² Među najglasnijima za povratak kući bili su članovi pješadije predvođeni Koenom, koji su na kraju i nominalno pobijedili jer je kralj naredio povratak. Nedugo nakon spomenute naredbe Koen je umro od bolesti, a Krater kao pripadnik tradicionalne struje nominalno je preuzeo njegov utjecaj i podršku vojnika. Takvim raspletom događaja sukob između tradicionalne i nove struje je postao sve veći, a možda je to bio i jedan od razloga zašto je vojska prema jugu išla podijeljena na dva dijela, jedan dio pod zapovjedništvom Kratera, a drugi Hefestiona.⁸³ Plutarh nam prenosi:

„Zato su njih dvojica, gajeći prikrivenu uzajamnu antipatiju, često dolazili u sukob. A jednom, na pohodu u Indiji, čak su se dohvatili isukanim mačevima i, dok su jednom i drugom pritjecali u pomoć prijatelji, Aleksandar, dojahavši, javno izgrdi Hefestiona nazivajući ga bezumnim i mahnitim ako ne shvaća da bez Aleksandra nije nitko i ništa; a žestoko je, naravno, ukorio i Kratera. Zatim pozvavši ih zajedno i izmirivši, zakune se Amonom i ostalim bogovima da njih voli najviše od svih ljudi; ali ako opet čuje da se svađaju, da će ih obojicu ubiti ili barem onoga koji je počeo svađu. Kažu zato da otada ni u šali nisu jedan protiv drugoga išta rekli ili uradili.“⁸⁴

Epizoda nam govori kako se Hefestion nije usprezao pred nikim osim pred Aleksandrom te da mu nije bilo strano ulaziti u sukobe s drugim zapovjednicima u vojsci, ali je znao da

⁸⁰ Arr. *Anab.* V, 18 - 19.

⁸¹ Arr. *Anab.* V, 21.

⁸² Arr. *Anab.* V, 25.

⁸³ Arr. *Anab.* VI, 4.

⁸⁴ Plut. *Vit. Alex.* XLVII, preveo Z. Dukat, 1988, 34.

sve dok je u naklonosti kralja i da provodi zadatke koje mu on zadaje, vezane za logistiku i diplomaciju, uživati će njegovo povjerenje, a tako i utjecaj u vojsci i na dvoru. Aleksandar je odlučio da se riječnim putem vrati na zapad, te je odredio da se izgradi flota prema atenskom principu gdje naj imućniji predstavnici financiraju izgradnju. Hefestion je odradio značajnu ulogu u izgradnji flote te je, kako je već spomenuto, predvodio polovicu vojske niz rijeke Hidasp i Ind. Hefestion nije sudjelovao u bitci protiv Maljana, u kojoj je Aleksandar teško ranjen, jer je njegov zadatak bio da ide uz rijeku pet dana ranije kako bi spriječio mogući bijeg protivnika.⁸⁵ Nakon te bitke vojska je krenula prema Patali, gradu na jugu rijeke Ind, gdje je Hefestion osnovao grad, no prije dolaska do tamo obaviješteni su o nemirima na zapadu te je Aleksandar poslao Kratera s dijelom vojske kako bi smirio situaciju. Odlaskom Kratera, Hefestion je postao suvereno drugi čovjek u zapovjednom lancu te je gotovo direktno utjecao na odluke o budućnosti Carstva. Izgradio je luku u Patali koja je trebala postati baza za buduću oceansku flotu te je stvorio administrativnu mrežu u novoosvojenoj pokrajini kako bi se lakše provodila makedonska vlast.⁸⁶

Hefestion se uz Aleksandra u Perziju vratio preko Gedrozije,⁸⁷ a događaji koji su uslijedili u Suzi, gdje se okupila cjelokupna makedonska vojska, bili su vrhunac sjedinjenja grčkog i istočnog svijeta. Tijekom tih zbivanja, Hefestion je bio jedan od najodgovornijih sudionika te je kao drugi čovjek Aleksandrova Carstva bio u potpunosti vjeran kralju te je uspješno ispunjavao njegove zadatke i ciljeve. Naime, tijekom masovnog vjenčanja Makedonaca i Perzijanki, još jednom je istaknut Hefestionov značaj u makedonskom društvu i to kroz ženu koju mu je Aleksandar dao - on je sebi uzeo najstariju Darijevu kći,

⁸⁵ Arr. *Anab.* VI, 5.

⁸⁶ W. Heckel, 1992, 69 – 72.

⁸⁷ Arr. *Anab.* VI, 8.

a Hefestionu je dao mlađu kćer bivšeg kralja. Dakle, kralj ga je toliko cijenio da ga je ciljano dodao u proširenu obitelj. Osim Hefestiona i ostali kraljevi družbenici i pouzdanici dobili su kćeri najuglednijih Perzijanaca i Međana za svoje žene, prema Arijanu njih osamdeset.⁸⁸ Nakon njih i ostali Makedonci su uzeli perzijske žene što je rezultiralo masovnim vjenčanjem koje je brojalo preko deset tisuća sudionika, pri čemu je Aleksandar sve platio uključujući i miraz za žene, a nakon toga je i oprostio sve dugove vojnicima te nagradio zlatnim vijencima najodličnije u vojsci, među njima i Hefestiona. Kao epilog masovnog vjenčanja u Suzi, Aleksandar je vojsci priključio trideset tisuća *epigona*, nasljednika, mladih Perzijanaca obrazovanih prema makedonskom načinu te opremljenih makedonskim oružjem. Hefestion je zasigurno imao utjecaja na kraljeve odluke o uvođenju „barbarskih“ jedinica u vojsku, ali i načinima provođenja istog, a jedan od tih načina zasigurno je bilo uklapanje azijskih odreda u vojsku i korištenje strategija i opreme u makedonskoj vojnoj strukturi. Dakako, „obični“ makedonski vojnici nisu blagonaklono gledali na to, a nezadovoljstvo je kulminiralo događajima kod Opisa, nakon čega je Aleksandar poslao deset tisuća veterana pod zapovjedništvom Kratera natrag u Europu. Hefestion je, s druge strane, zadržao svoju poziciju u vojsci te je nastavio s Aleksandrom i ostatkom vojske put Ekbatane, gdje ga nakon višednevnih natjecanja i pijančevanja hvata groznica od koje nakon sedam dana bolesti umire. Arijan prenosi kako je Aleksandar izražavao neopisivu tugu, te se tek treći dan odmaknuo od tijela Hefestiona. Perdiki nije dozvolio da ga pokopaju u Ekbatani, nego mu je u Babilonu priredio pogreb dostojan kralja, za koji je potrošeno preko deset tisuća talenata. Ipak, ni to nije nadomjestilo kraljev gubitak, koji je izgubio svog cjeloživotnog suputnika, pa si je u čast Hefestiona, a sve po uzoru na Ahileja koji je tako tugovao za Patroklom, odrezao kosu.⁸⁹

⁸⁸ Arr. *Anab.* VII, 4.

⁸⁹ Arr. *Anab.* VII, 14.

Ovakvi postupci i odavanje počasti Hefestionu su rezultat duboka Aleksandrova štovanja prema njemu i dokaz su njegova značaja za samo Carstvo. Bio je to gubitak za koji je Aleksandar znao da će ga teško nadoknaditi.⁹⁰

Vojna karijera Hefestiona ogledni je primjer na koji je način Aleksandar promovirao zapovjednike u svojoj vojsci, što je posebno došlo do izražaja nakon obračuna s Parmenionovim klanom. Kao najbliži Aleksandrov prijatelj, Hefestion je na temelju toga postao ubrzo jedan od najvažnijih ljudi u Carstvu. Njegov značaj vidljiv nam je i u sprovodu kojeg mu je Aleksandar pripremio, ali i u počasti koju mu je odao Eumen, unatoč tome što su često imali nesuglasice i nekoliko puta su bili na rubu sukoba. To nam govori kako su zapovjednici Aleksandra mogli utjecati na njegovu vladavinu i kroz druge stupove vlasti, ne samo kroz vojne sukobe - Hefestion je bio dokazani diplomat, logističar te osnivač brojnih gradova u Aleksandrovo ime. Prijateljstvo između Aleksandra i Hefestiona je poseban odnos u kojem se oni kod pojedinih modernih autora smatraju i dvojnicima, a rezultat tome može biti i određena megalomanija koju je Aleksandar pokazivao, ali i učenje Aristotela o istinskom prijateljstvu gdje je njihova duša jedno u dva tijela. Hefestion je i na taj način provodio kraljevu vlast na tako uspješan način jer su gotovo svi bili svjesni utjecaja koji je Hefestion imao te što bi se dogodilo ako bi se njegova volja preispitala, odnosno Aleksandar bi to gledao kao napad na sebe. Vjerojatno zbog takvog odnosa i utjecaja dolazi i do nazivanja Hefestiona dvojnikom Aleksandra.⁹¹ Nakon Hefestionove smrti njegovu funkciju preuzima Perdika, koji je tom promocijom postao druga osoba Carstva.⁹²

⁹⁰ S. Muller, 2018, 77 – 81., W. Heckel, 1992, 76 – 80.

⁹¹ S. Muller, 2018, 78 – 83.

⁹² W. Heckel, 1992, 131.

4.1.1.2. Perdika (Περδίκκος)

Priču o Perdiki, jednom od najistaknutijih Aleksandrovih zapovjednika i prijatelja, možemo započeti sa samim događajima prilikom Aleksandrove smrti. Kada je kralj umirao njegovi najbliži zapovjednici su se okupili oko njega i pokušali su od Aleksandra posljednji put dobiti odgovor tko će naslijediti njegovo kraljevstvo. Izvori se ne slažu točno o slijedu događanja tih dana, ali moderni autori uglavnom smatraju kako je Aleksandar odabrao Perdiku kao svog nasljednika i dao mu pečatni prsten kao dokaz moći.⁹³ Arijan kojeg smatramo najboljim izvorom za Aleksandrovu vojnu u ovom slučaju vjerojatno ne prenosi najtočnije događaje jer se oslanja na memoare Ptolemeja, za kojeg znamo da je bio u sukobu s Perdikom pa je zbog toga Arijanov opis u ovom slučaju potrebno tumačiti sa zadržkom.⁹⁴ Sve to ukazivalo bi na značaj koji je Perdika imao za Aleksandra i njegova osvajanja, a uz to ga možemo smatrati i prvim dijadohom.

Kada sagledamo vojnu karijeru Perdike, njegovo podrijetlo i njegov kulturološki pogled vidimo zašto je Aleksandar izabrao baš njega. Perdika je rodom iz Orestisa, jedne od najznačajnijih makedonskih pokrajina koja je u prošlosti imala vlastitog kralja, što je njegovu obitelj činilo utjecajnom u Makedoniji. Iz tih razloga, a sve kako bi osigurao vjernost njegova oca, kralj Filip uzima Perdiku za kraljevskog paža te samim time on dolazi u blizinu princa Aleksandra. Kao *syntrophoi* princa, Perdika je odgojen na kraljevu dvoru, te unatoč tome što je nekoliko godina stariji od Aleksandra možemo pretpostaviti da je i on prošao određeni dio Aristotelove edukacije.⁹⁵ U tom periodu, pod utjecajem Aristotelovih učenja, Aleksandar je krenuo s idejama o osvajanju Istoka i stapanju kultura, što je Perdika vjerojatno već tada prihvatio, a što se vidjelo u kasnijim godinama

⁹³ Q. Ruf. *Hist.* X, 5.

⁹⁴ W. Heckel, 1992, 130 – 131.

⁹⁵ W. Heckel, 2006, 197.

vojne na Istok. Vojnu karijeru Perdika je započeo kao član elitnih hipaspista kralja Filipa II., što nam govori o njegovoj fizičkoj snazi i vojnom znanju, koji su mu već u mladoj dobi omogućili da bude član tog elitnog reda makedonske vojske. Nakon Filipovog ubojstva, Perdika je uz Leonata progonio ubojicu te ga je i konačno ubio u bijegu, što je vjerojatno i rezultiralo njegovom promocijom jer vidimo kako je već u idućoj vojnoj kampanji protiv Ilira i u sukobu protiv Tebe, zapovijedao odredom pezetera.⁹⁶ U bitci kod Tebe, Perdika je pokrenuo marš svojih trupa bez signala Aleksandra, zbog čega je bio teško ranjen, ali su ga njegovi vojnici uspjeli spasiti i nastaviti proboj prema gradu.⁹⁷ Kada je Aleksandar prešao Helespont i objavio rat Perzijancima, Perdika je bio uz njega te je nastavio zapovijedati pezeterima kao *taxiarhos*. Jedinice pezetera formirane su principom regionalne pripadnosti, zapovijedao im je pripadnik aristokracije tj. *hetairoi*, a najistaknutije jedinice pezetera u kasnijim godinama vojne dobivaju naziv *asthetairoi* što možemo prevesti kao „gradski ili najbliži pouzdanci“.⁹⁸ Zanimljivo je kako Perdika prilikom prelaska Helesponta, kada je Aleksandar dijelio bogatstvo među pouzdanicima, odbio ponuđene darove jer sam Aleksandar sebi nije ništa ostavio, pa je tim potezom dokazao veliku odanost i vjeru u kralja.⁹⁹ Perdika je sudjelovao u bitci kod Granika zapovijedajući pješачkim odredom, smješten između reda hipaspista pod zapovjedništvom Nikanora i Koenovih pezetera. Nije se pretjerao istaknuo u bitci, a razlog toga leži u tome da je konjica većinski izvojevala pobjedu.¹⁰⁰ Za vrijeme opsade Tira njemu i Krateru bilo je dano zapovijedanje opsadom, dok je Aleksandar otputovao na sjever u potrazi za dodatnim brodovljem.¹⁰¹ U preostalim velikim bitkama protiv

⁹⁶ W. Heckel, 1992, 124 – 125.

⁹⁷ Arr. *Anab.* I, 8.

⁹⁸ R. Sheppard, 2008, 80 – 84.

⁹⁹ Plut. *Vit. Alex.* XV.

¹⁰⁰ Arr. *Anab.* I, 14 – 15.

¹⁰¹ W. Heckel, 1992, 126.

Perzijanaca, kod Isa i Gaugamele, Perdika je ponovno zapovijedao taksijama pezetera, ali u oba slučaja je Koen sa svojom taksijom bio između njega i Nikanora, sina Parmenionova, iz čega možemo zaključiti kako su Koenovi odredi smatrani elitnijim od Perdikinih, jer su bili na ranjivijoj poziciji vežući redove pezetera i hipaspista.¹⁰² Kao što je već spomenuto u radu, ključni trenutak Aleksandrove kampanje na istok, bar za njegove družbenike i pouzdanike, dogodio se nakon pobjede kod Gaugamele. Perdika je tada imenovan u vrhovnu kraljevsku gardu, na mjesto Menata koji je postavljen za satrapa Kilikije. Kada se Aleksandar konačno odlučio obračunati s Parmenionovim klanom, Perdika je bio jedan od članova najužeg kruga družbenika koji su odlučili o njihovoj sudbini, te samim time vidimo utjecaj i značaj koji je Perdika imao na dvoru i u samom Carstvu, kao zapovjednik jedinica pješništva i vrhovni tjelesni čuvar.¹⁰³ Unatoč promocijama koje su zaslužili heteri koji su optužili Filotu za urotu, Perdika je zadržao svoje mjesto taksijarha te je na toj poziciji započeo vojnu kampanju u središnjoj Aziji.¹⁰⁴ Nakon bitke kod Gaugamele, Makedonsku reformiranu vojsku sada možemo smatrati u potpunosti Aleksandrovom, a Perdika, koji je od samih početaka Aleksandrove karijere uz njega, premetnuo se u jednog od najutjecajnijih ljudi na dvoru, osobito za vrijeme sukoba na području današnje središnje Azije. Perdika je zapovijedao jednim od pet dijelova podijeljene makedonske vojske, te je samostalno ratovao u Sogdijaniji, a kada bi se vojska ujedinila u nekim bitkama, kao što se dogodilo kod Horijenove pećine, Perdika bi izvršavao najteže zadatke i sudjelovao u pripremi za opsadu.¹⁰⁵

Prelaskom planine i dolaskom u Indiju, Aleksandar je ponovno podijelio svoju vojsku. Perdika je uz Hefestiona imenovan u prethodnicu kojoj je bio zadatak prodrijeti sve do

¹⁰² Arr. *Anab.* II, 8., III, 11.

¹⁰³ Q. Ruf. *Hist.* VI, 8.

¹⁰⁴ W. Heckel, 1992, 127.

¹⁰⁵ Arr. *Anab.* IV, 21.

Inda i tamo izgraditi most. Hefestion je bio nominalno postavljen za glavnog zapovjednika, ali Perdika, kao iskusniji vojnik, vjerojatno je imao veći utjecaj među vojnicima, dok je Hefestion djelovao kao produžena ruka kralja. Razlog zajedničkog djelovanja Hefestiona i Perdike leži i u njihovom zajedničkom gledanju prema istočnim kulturama, što je Aleksandar posebno cijenio kod njih. Kako je već spomenuto u poglavlju o Hefestionu, Perdika i on su odradili sve zadane ciljeve te je područje do Inda bilo zauzeto, a most sagrađen.¹⁰⁶ Perdika se nadalje istaknuo u bitci kod Hidaspa, pri čemu je noć prije bitke s Aleksandrom i glavninom vojske krenuo prema sjevernom prijelazu preko rijeke kako bi je prešli bez da ih Por primijeti. U zoru su započeli s napadom te se Perdika zajedno s Aleksandrom, Ptolemejem, Lizimahom i Seleukom iskrcao na obalu te je među prvima ušao u sukob s Porovim snagama.¹⁰⁷ Perdika je tada zapovijedao hiparhijom i sudjelovao je u prvim sukobima protiv Porova sina, no izvori se razlikuju u opisu ovog događaja. Kada je došlo do sukoba s glavninom Porove vojske, uz Aleksandra je sudjelovao u ključnom napadu makedonske konjice koji je doveo do konačne makedonske pobjede.¹⁰⁸ Makedonski vojnici su poznato odbili nastavak napredovanja na istok na rijeci Hifasis, a Perdika je bio među pozvanim zapovjednicima koji su konačno odlučili o prestanku kampanje na istok.¹⁰⁹

Nedugo nakon događaja na Hifasisu, Koen umire te njegovo mjesto u vojsci ostaje upražnjeno. Perdika nije direktno promoviran nakon pobune, ali je kralj u njega imao sve veće povjerenje, što je osobito vidljivo u zadnjim godinama Aleksandrova života. Kako je Hefestion ranije krenuo morskim putem prema Patali, Perdika je bio najviši vojni časnik te je uz Aleksandra sudjelovao u sukobu s plemenom Malijaca sa zadatkom da s

¹⁰⁶ W. Heckel, 1992, 128.

¹⁰⁷ Arr. *Anab.* V, 13.

¹⁰⁸ W. Heckel, 1992, 129.

¹⁰⁹ Arr. *Anab.* V. 25.

dijelom vojske napadne utvrdu s druge strane. Aleksandar je teško ranjen u toj bitci, a Perdikino spašavanje kralja ispostavilo se presudnim. On je, naime, prema pojedinim izvorima zaustavio krvarenje iz Aleksandrovih pluća te na taj način spasio njegov život. Drugi navode kako je Kritoden, liječnik s Kosa, spasio Aleksandra, a prava istina o tome koliko je ozbiljna bila ta ozljeda i tko ga je zapravo spasio, ostat će zauvijek misterij.¹¹⁰ Za vrijeme kraljeva oporavka od ozljeda, Perdika zaposjeda ostatak pokrajine te se nakon toga udružuje s glavninom vojske.¹¹¹

Zanimljivo, Perdika se ne spominje u izvorima nakon odlaska iz Indije sve do masovnog vjenčanja u Suzi, gdje je oženio kćer satrapa Medije. Smrt Hefestiona promovirala je Perdiku u najutjecajnijeg Aleksandrovog zapovjednika, a razlog tome je gotovo sigurno bilo to što je dijelio iste vrijednosti i ciljeve kao sam Aleksandar. Osim toga, znamo da je Perdika, kad je došlo do toga, provodio zadnje trenutke uz kralja. Naime, bio je zadužen za organizaciju ekspedicije u Arabiju te je vjerojatno zbog toga provodio iznimno puno vremena uz Aleksandra.¹¹² Arijan čitajući Ptolemejeve memoare ignorira Aleksandrov prijenos vlasti na Perdiku. Ipak, Perdika je nakon smrti postao kraljevskim regentom i smatran je najutjecajnijim zapovjednikom u Babilonu, što ga je učinilo prvim dijadohom Aleksandra Velikog.¹¹³ O nastavku njegova života i ulozi dijadoha detaljnije će se kazati u nastavku rada.

4.1.1.3. Leonat (Λεονάτος)

Leonat je vršnjak Aleksandra Velikog i pripadnik bivše kraljevske obitelji iz makedonske pokrajine Linkestije. Kao takav bio je član kraljevskih paževa Filipa II. te je od mladih nogu razvio prijateljstvo s princem zbog čega ga smatramo kraljevim *syntrophoiom*. Prvo

¹¹⁰ W. Heckel, 1992, 128 – 129.

¹¹¹ Arr. *Anab.* VI, 9 – 15.

¹¹² W. Heckel, 1992, 129 – 132.

¹¹³ Q. Ruf. *Hist.* X, 5.

značajno i zabilježeno djelo Leonata je njegovo sudjelovanje u progonu Filipova ubojice kada je vjerojatno bio u redovima hipaspista (neki izvori navode da je bio u vrhovnoj kraljevskoj gardi).¹¹⁴

Kada Aleksandar prelazi Helespont i objavljuje rat Perzijancima, Leonat je u redovima makedonske vojske. Iako nemamo točnu potvrdu u izvorima u koji je ogranak vojske bio smješten možemo pretpostaviti da su to bili elitniji odredi, moguće kraljevski hipaspisti ili kraljevska pratiteljska *ile*. Njegov prvi spomen u Aziji je nakon pobjede u bitci kod Isa, Leonat je zadužen da obavijesti zarobljenu obitelj kralja Darija III., kako je on uspio pobjeći s malim dijelom snaga.¹¹⁵ Nadalje je za vrijeme boravka u Egiptu, 332. g. pr. Kr., imenovan za *somatophlaxa* na mjesto Ariba, koji je preminuo od bolesti.¹¹⁶ Obnašajući svoje dužnosti Leonat je sudjelovao u velikoj bitci kod Gaugamele. Arijan, koji daje najbolje detalje Aleksandrovih bitaka, Leonata ne spominje, ali prema njegovoj funkciji u vojsci možemo zaključiti da je bio veoma blizu kralja u redovima kraljevske *ile*. Leonatova najznačajnija djela, kao i većini *syntrophoia* kralja, započinju nakon razrješavanja Filotine urote. Bio je član Aleksandrova uskog kruga istaknutih Makedonaca koji su odlučivali o sudbini Filote prije njegova suđenja te su ga osudili na smrt.¹¹⁷ Također, kao i Ptolemej, nije direktno promoviran nakon samog događaja, ali se vidi kako mu kralj sve češće dodjeljuje zapovjedničke funkcije u nastavku kampanje.¹¹⁸ Nakon što je Makedonska vojska nastavila proganjati Darija, a kasnije i Besa u sjevernim provincijama sada već bivšeg Perzijskog Carstva, Leonat nastavlja svoju dužnost u pratnji kralja. Svjedoči Kleitovom ubojstvu, a prema nekim izvorima je i direktno pokušao

¹¹⁴ W. Heckel, 2006, 147.

¹¹⁵ Plut. *Vit. Alex.* XXI.

¹¹⁶ Arr. *Anab.* III, 5.

¹¹⁷ W. Heckel, 1992, 82 – 83.

¹¹⁸ Q. Ruf. *Hist.* VI, 8.

spriječiti kralja u njegovim nakanama.¹¹⁹ Za razliku od ostalih *syntrophoia* Leonat nije pretjerano štovao orijentalne kulture te se u jednoj situaciji otvoreno izrugao Perzijskom aristokratu koji se klanjao ničice pred Aleksandrom. Takva reakcija izazvala je veliki bijes kod Aleksandra jer je tako izrugao i njegov božanski status, no kralj se ubrzo smirio te na Leonatovu sreću nije reagirao kao i na Kleitove uvrede.¹²⁰ Naklonost kralja Leonat je zasigurno vratio sa sudjelovanjem u razotkrivanju urote paževa te je nedugo nakon toga zaslužio prvu zapovjednu funkciju, a ona je bila prilikom zauzimanja Horijenove pećine. Uz Ptolemeja i Perdiku zadužen je za nadziranje radova koji će omogućiti zauzimanje te lokacije i za izvršavanje manevra koji je Horijena primorao na predaju.¹²¹ Dolaskom u Indiju, Aleksandar šalje Hefestiona i Perdiku kao prethodnicu do Inda pa tako Leonat uz Ptolemeja preuzima važne vojne funkcije što se vidi prilikom sukoba s Aspanima. Za vrijeme tih sukoba Leonat je zapovijedao taksijama pezetera te savezničkom konjicom. Tijekom sukoba Leonat biva i ranjen, ali se ubrzo oporavio te je nastavio iscrpnu kampanju na području današnjeg Afganistana.¹²² Ptolemej navodi kako je samo u sukobima s Gurdejcima zarobljeno preko četrdeset tisuća ljudi, a ukupnu brojku zarobljenih možemo samo pretpostaviti.¹²³ Posljednja bitka u ovoj kampanji bila je opsada Aorna i iako Arijan ne navodi sudjelovanje Leonata, to može biti i ciljano izostavljanje od strane Ptolemeja kako bi uvećao vlastiti značaj prilikom izvršenja ovog poduhvata.¹²⁴

Silaskom sa „Indijskog Kavkaza“ i dolaskom do rijeke Ind, Makedonci su ušli u sukob s Porom, a Leonat je nastavio vlastito djelovanje u blizini kralja. Nažalost ne možemo

¹¹⁹ Arr. *Anab.* IV, 8.

¹²⁰ Arr. *Anab.* IV, 12.

¹²¹ Arr. *Anab.* IV, 21.

¹²² Arr. *Anab.* IV, 23.

¹²³ Arr. *Anab.* IV, 25.

¹²⁴ Arr. *Anab.* IV, 28., W. Heckel, 1992, 84 – 88.

potvrditi Leonatova djela prilikom ovog sukoba, znamo kako se iskrcao s Aleksandrom, a nadalje možemo pretpostaviti kako je sudjelovao u prvobitnom sukobu protiv Porova sina i u masovnom naletu konjice na indijske bojne redove koji je presudio tok bitke.¹²⁵ Ostavši u potpunosti odan Aleksandru prilikom događanja kod Hidaspa, Leonat je nastavio svoje napredovanje u makedonskom zapovjednom lancu. Njegovo najistaknutije djelo za Aleksandrova života dogodilo se prilikom sukoba s Maljanima, gdje je ponovno bio u samoj kraljevom blizini prilikom napada. Kao što je već navedeno u djelima Perdike, Aleksandar je jedva preživio ovu opsadu te je prilikom nje zadobio najteže rane. Isprovociran mlitavim napadima Makedonaca, Aleksandar je sam nasrnuo na zidine te započeo mahniti napad nakon čega se probio do unutrašnjosti zidina. Leonat je uz pomoć Peukeste i Abreja uspio stići do kralja, koji je bio tada već teško ranjen, ali su ga uspjeli junački obraniti.¹²⁶ Leonat se nakon ove opsade oporavljao od ozljeda zajedno s kraljem te su zajedno putovali lađom do Patala. Dolaskom u Patalu, Aleksandar dodjeljuje nove zadatke svojim družbenicima te planira daljnji povratak na Zapad, a Leonat je zadužen da uredi politike novoosvojenih područja.¹²⁷

Leonatu su dodijeljene čete Agrijana, saveznički streličari i konjanici, odred pješaka te plaćenički konjanici, dok je za satrapa postavljen Apolofan.¹²⁸ Nakon što je Leonat osigurao satrapiju te pripremio potrebne resurse za daljnja putovanja, prema dogovoru Nearh je stigao sa brodovljem u Patalu, što je značilo da se Leonat može uputiti prema Zapadu i ujediniti s glavninom Aleksandrovih snaga koje su već bile na putu. Leonat se kralju pridružio neposredno prije dolaska u Perziju, vjerojatno u Karmaniji, da bi po dolasku u Suzu bila održana već spomenuta masovna svadba koja je trebala predstavljati

¹²⁵ Arr. *Anab.* V, 14 – 17.

¹²⁶ Arr. *Anab.* V, 9 – 11.

¹²⁷ W. Heckel, 2006, 148 – 149.

¹²⁸ Arr. *Anab.* V, 22.

jedinstvo Europe i Azije, a Leonat je velikodušno nagrađen za svoja djela prilikom tih ceremonija. Okićen je zlatnom krunom zbog njegovih hrabrih postupaka u Indiji te zbog pobjede nad Orinćanima.¹²⁹

Leonat je bio uz kralja prilikom njegove smrti u Babilonu te je smatran jednim od najutjecajnijih zapovjednika na dvoru u tom periodu. Zahvaljujući tome sudjelovao je i u najavljenim velikim natjecanjima, koje je najavio sam Aleksandar neposredno prije smrti.¹³⁰ Ubrzo nakon smrti kralja, prvobitno je stao na Perdikinu stranu, ali je konačno postao žrtva sukoba koji je uslijedio. Možemo ga istaknuti kao jednog od najodanijih družbenika kralju, koji mu je ostao vjeran unatoč neslaganjima oko proskineze. Heckel njegovu vojnu karijeru uspoređuje sa rimskim *cursus honorumom*, jer je kroz svoju karijeru napredovao od kraljevskih paževa, preko hipaspista, pratiteljske konjice, sve do vrhovnih čuvara kralja, *somatophylaxa*. U bitkama je vjerojatno sudjelovao u *agemi* koja je brojala najelitnije vojnike i prva ulazila u sukob s neprijateljem.¹³¹

4.1.1.4. Ptolemej (Πτολεμαῖος)

Ptolemej, kasnije poznat kao Soter, začetnik makedonske dinastije na prijestolju Egipta, bio je jedan od najistaknutijih Aleksandrovih družbenika. Zahvaljujući njegovoj „izgubljenoj“ povijesti na temelju koje je Arijan napisao *Anabazu* imamo izvor za cijeli Aleksandrov život i to iz pera njegova životna prijatelja i suputnika, a kasnije i nasljednika.¹³² Smatran starijim od Aleksandra, kao sin Filipova pouzdanika Laga, Ptolemej je od mlade dobi vrijeme provodio na dvoru i uz princa je stekao obrazovanje. Antički izvori smještaju Ptolemeja uz Aleksandrove prijatelje koji su sudjelovali u njegovom neuspjelom dogovoru sa satrapom Piksodarom, što je rezultiralo njihovim

¹²⁹ W. Heckel, 1992, 91.

¹³⁰ Arr. *Anab.* VII, 26.

¹³¹ W. Heckel, 1992, 80.

¹³² Arr. *Anab.* Uvod, 1952.

protjerivanjem s makedonskog dvora.¹³³ Aleksandar je Ptolemeja, uz ostale zavjerenike, ubrzo vratio nakon što je preuzeo prijestolje te su oni zauzeli dužnosti u vojsci. Ptolemej je te dužnosti izrazito dobro obnašao te ga možemo smatrati jednim od najsposobnijih Aleksandrovih zapovjednika. Arijan navodi kako je Ptolemej postao vrhovni tjelesni čuvar odmah pri povratku, ali to je vjerojatno pogreška zbog šestorice Ptolemeja u Makedonskoj vojsci.¹³⁴ Slično kao i Hefestion, smatra se da je Ptolemej promoviran u vojsci zbog prijateljstva s kraljem, no ipak se njega, za razliku od Hefestiona, smatra talentiranim zapovjednikom pa su onda i napredovanja bila dijelom opravdana zbog zasluga u ratu.¹³⁵ Dokaz tome je vidljiv samim time što Ptolemej nije imao značajnih funkcija sve do raspleta Filotine urote, kada nakon pogubljenja Demetrija zauzima njegovo mjesto u vrhovnoj kraljevoj gardi.¹³⁶ Nakon preuzimanja te funkcije, Ptolemej se ubrzo istaknuo te se zadržava uz kralja sve do njegove smrti. Prije imenovanja u vrhovnu kraljevsku gardu, Ptolemej je pratio Aleksandra u svim njegovim bitkama s Perzijancima te se nalazio u njegovoj bliskoj pratnji što je značilo da se borio rame uz rame s kraljem. Nakon pobjede kod Isa, Ptolemej navodi kako je on bio među vojnicima koji su progonili Darija.¹³⁷ Također je sudjelovao u bitci kod Gaugamele, ali bez zapovjedne odgovornosti, no to se ubrzo promijenilo zbog već spomenute Filotine urote.¹³⁸

Nakon Darijeva ubojstva, Aleksandar nastavlja rat s Besom koji se proglasio Perzijskim kraljem. Bes bježi u Baktriju, a Ptolemej je zadužen da s tri hiparhije pouzdanika proganja

¹³³ Plut. *Vit. Alex.* X.

¹³⁴ Arr. *Anab.* III, 6.

¹³⁵ S. Muller, 2018, 79 – 82.

¹³⁶ W. Heckel, 1978, 225.

¹³⁷ Arr. *Anab.* II, 11.

¹³⁸ W. Heckel, 1992, 205.

„lažnog“ kralja te ga dovede pred Aleksandra.¹³⁹ Ovo je ujedno bila i prva zapovjednička misija Ptolemeja, a u njoj se on i dokazao kao osoba od povjerenja. U nastavku kampanje, Aleksandar je vojsku sve češće dijelio na manje jedinice te najiskusnijim zapovjednicima davao samostalne zadatke, što je omogućilo da se Ptolomeja istakne kao jednog od najboljih vojskovođa na dvoru kralja.¹⁴⁰ Naklonost kralja Ptolemej je zasigurno zaslužio i razotkrivanjem Heromolajeve urote, kada je ispitao paževe te konačno predao krivce Aleksandru. Arijan, koji je, kao što je već spomenuto, izrazito sklon Ptolemeju spominje samo njegova djela, dok Ruf također spominje i Leonata kao zaslužnog za otkrivanje pobune.¹⁴¹ Ptolemej je bio nazočan i prilikom svađe Kleita Crnog i Aleksandra te je uz Perdiku pokušao spriječiti kralja u pokušaju ubojstva, pri čemu su ga obojica preklinjali da ne poziva vojsku i da problem riješi ujutro, iako na kraju to nije urodilo plodom.¹⁴² Prilikom osvajanja Sogdije 327. g. pr. Kr. Ptolemej predvodi jednu petinu vojske,¹⁴³ ali je ona, nakon što su ušli u Indiju, ponovno reorganizirana i podijeljena te je Ptolemej ovaj put ostao s Aleksandrom i glavninom jedinica.¹⁴⁴ Prilikom sukoba s plemenom Aspasijaca, Ptolomej je u borbi prsa o prsa na očigled svih vojnika usmratio njihovog vođu te tako natjerao domorodce u bijeg, što je Aleksandar iskoristio te pokorio ovo pleme.¹⁴⁵ Na području današnjih država Afganistan i Pakistan, u planinama Hindukuša, makedonska vojska je pokorila sva plemena, dok se najveći sukob vodio oko stijene Aorno. Ptolemej je samostalno osvojio veći broj sela, a Aleksandar mu se priključio

¹³⁹ Arr. *Anab.* III, 29.

¹⁴⁰ W. Heckel, 1992, 204 – 206.

¹⁴¹ W. Heckel, 1992, 207., Arr. *Anab.* IV, 13., Q. Ruf. *Hist.* VIII, 6.

¹⁴² Q. Ruf. *Hist.* VIII, 1.

¹⁴³ Arr. *Anab.* IV, 16 – 18.

¹⁴⁴ Arr. *Anab.* IV, 22.

¹⁴⁵ Arr. *Anab.* IV, 24.

prilikom glavna sukoba.¹⁴⁶ Osvajanje Aorna smatran je nemogućim pothvatom, ali je zahvaljujući makedonskim opsadnim spravama, ali i izdaji lokalnih stanovnika, napad ipak uspio. Ptolemej je po naredbi Aleksandra s odredom lako naoružanih vojnika napao s jedne strane zaštićeni položaj neprijatelja i time odvlačio pozornost, dok su ostali vojnici gradili nasip koji će im omogućiti da zaposjednu uzvisinu. Nakon četiri dana građenja nasipa, Makedonci su se približili neprijateljima te su započeli juriš „neizrecivom smjelosti“ koja je domorodce zbunila jer je dolazio iz svih smjerova. Naime, makedonski vojnici su se preko konopa popeli uz strminu te su organiziranim napadom zauzeli neosvojivu tvrđavu, a Ptolemej je bio najistaknutiji od svih Makedonaca prilikom ove bitke.¹⁴⁷

Tijekom kampanje u Indiji, za vrijeme bitke sa Porom i daljnjeg napredovanja na Istok pa sve do rijeke Hifasis, Ptolemej nema zapovjedničke odgovornosti, već je s Hefestionom zadužen za izgradnju mosta na Indu, a ostatak kampanje je vjerojatno proveo u samoj blizini kralja. Jedino istaknuto zapovjedništvo Ptolemeja u Indiji je prilikom zaposjedanja Sangale gdje je prilikom opsade grada palo sedamnaest tisuća vojnika i zarobljeno je preko sedamdeset tisuća ljudi. Aleksandar je napravio opkop oko grada te je čekao da domorodci napadnu njega, a Ptolemej je bio zadužen da dočeka njihov napad. Kada je do toga konačno došlo Ptolemej ih je preduhitrio i napao davši signal Aleksandru da je vrijeme za napad opsadnim strojevima te Poru da napadne sa slonovima, što je rezultiralo apsolutnom pobjedom makedonske vojske.¹⁴⁸

Nakon pobune kod Hifasisa, makedonska vojska započinje povratak na Zapad, a Ptolemej je dobio zadatak da putuje 3 dana iza glavnine vojske kako bi uhvatio domorodce u

¹⁴⁶ Q. Ruf. *Hist.* VIII, 10.

¹⁴⁷ Arr. *Anab.* IV, 28 – 30.

¹⁴⁸ Arr. *Anab.* IV, 23 – 24.

eventualnom bijegu.¹⁴⁹ Dok je Ptolemej osiguravao leđa makedonske vojske, Aleksandar je ratovao protiv Maljana, a u sklopu te opsade stvorila se legenda kako je Ptolemej bio sa Aleksandrom na ljestvama (umjesto Peukeste), te je tako zaslužio naziv Spasitelj tj. *Soter* (ipak vjerojatnije je da su mu taj naziv dodijelili Rođani).¹⁵⁰ Ptolemej je okrivio Perdiku da je ugrozio život kralja što je dovelo vjerojatno do većih sukoba između njih dvojice, a što će osobito biti vidljivo nakon smrti Aleksandra. Kod Patale se spojio s glavninom jedinica odakle kreću preko Gedrozije, put Perzije, gdje Ptolemej putuje uz kralja te preživljava najteže dijelove kampanje.¹⁵¹

Sudjelovao je na masovnom vjenčanju u Suzi te je oženio kći Artabaza, Arkatamu, a uz svoje kolege vrhovne tjelesne čuvare primio je zlatnu krunu kao zahvalu i nagradu za učinjena djela.¹⁵² Nakon pobune kod Opisa i smrti Hefestiona, Ptolemej ostaje uz Aleksandra te nastavlja njegove vojne planove. To je vidljivo u sukobu protiv Kosejaca koji su se utvrdili u planinama i vodili gerilsku borbu, a zapovijedanje u ovom sukobu dano je Ptolemeju, dakako pod vodstvom Aleksandra.¹⁵³ Aleksandar, nedugo nakon tih događaja umire, a Ptolemej je bio jedan od onih koji su bili u kraljevoj blizini prilikom same smrti te je njemu, između ostalih, povjereno da zaštiti kraljevstvo. U tom kontekstu, možemo ga rangirati u drugi razred zapovjednog lanca, ispod Antipatera, Kratera i Perdike, a u jednakosti s Leonatom i Antigonom, te je postavljen za satrapa Egipta, možda i najsnažnije satrapije. Ipak, Aleksandrovo Carstvo ubrzo su uništili unutarnji sukobi, a Ptolemej se istaknuo kao jedan od glavnih pretendenata za preuzimanje moći. Bilo je lako za naslutiti kako Ptolemej neće dugo trpjeti zapovjedništvo Perdike i da će ubrzo djelovati

¹⁴⁹ Arr. *Anab.* VI, 5.

¹⁵⁰ Arr. *Anab.* VI, 11.

¹⁵¹ Arr. *Anab.* IV, 26.

¹⁵² W. Heckel, 1992. 208.

¹⁵³ Arr. *Anab.* VII, 15.

protiv njega, što i jest učinio otevši Aleksandrovo tijelo na putu prema Makedoniji te tako isprovocirao sukob koji će dovesti do brojnih ratova za Aleksandrovo nasljeđe.¹⁵⁴

4.1.1.5. Nearh (Νέαρχος)

Nearh, dugogodišnji prijatelj Aleksandra Velikog bio je podrijetlom Krećanin, ali se za vrijeme vladavine Filipa II. doselio u Amfipolis. Kao *hetairoi* Aleksandra bio je među prognanicima s Makedonskog dvora zbog sudjelovanja u zavjeri s Piksodarom.¹⁵⁵ Ubrzo nakon Filipove smrti vraćen je na dvor kralja te primljen natrag u službu. Za razliku od ostalih družbenika Aleksandra, njegove funkcije nisu bile vojne nego administrativne, a kasnije je postao i zapovjednikom flote.¹⁵⁶

Nakon osvajanja Male Azije, Aleksandar Nearha imenuje satrapom Likije.¹⁵⁷ U tom periodu, Nearh razvija prijateljske odnose s Antigonom koji je bio satrap Frigije, a to savezništvo će se dokazati u ratovima nakon Aleksandrove smrti. Zbog te povezanosti s Antigonom, ali i Antipaterom, postoje teorije kako je Nearh sudjelovao u trovanju Aleksandra.¹⁵⁸ Nearh upravlja satrapijom sve dok ga Aleksandar u proljeće 328. g. pr. Kr. ne poziva da mu se priključi s novim snagama u Baktriji.¹⁵⁹ Nakon toga on vjerojatno provodi vrijeme uz Aleksandra savjetujući ga o tekućim problemima iako sve do dolaska u blizinu Inda nemamo izvještaj o njegovim aktivnostima. Tada je s Antigenom poslan na izviđačku misiju no to je sve što saznajemo.¹⁶⁰

Aleksandar u jesen 326. g. pr. Kr. naređuje izgradnju mornarice kojoj bi glavni zapovjednik bio Nearh, a kormilar kraljevske lađe bio bi Onesikrit. Izgradnja mornarice

¹⁵⁴ W. Heckel, 1992, 209.

¹⁵⁵ Plut. *Vit. Alex.* X.

¹⁵⁶ W. Heckel, 1992, 210.

¹⁵⁷ Arr. *Anab.* III, 6.

¹⁵⁸ W. Heckel, 1992, 214.

¹⁵⁹ Arr. *Anab.* IV, 7.

¹⁶⁰ Arr. *Anab.* IV, 30.

bila je financirana prema atenskom principu, javnim novcem, pa je tako Nearh kao i ostali *hetairoi* platio izgradnju svoje triakontere.¹⁶¹ U jesen se flota uputila prema delti Inda, no putem se veliki broj brodova ošteti te je Nearh bio prisiljen izvršiti popravke. S glavninom vojske su se sreli nakon Aleksandrova sukoba s Maljanjima da bi nastavili do delte Inda i grada Patale.¹⁶²

Dolaskom do delte Aleksandar daje novi zadatak Nearhu, te ga zadužuje da istraži ocean prema Eufratu. Za vrijeme te ekspedicije, Nearh i Onesikrit su napadnuti od strane domorodaca, a zbog jakih vjetrova bio je prisiljen usidriti se na obale te je osnovao grad „Aleksandrova luka“ u današnjem Pakistanu. Nakon više od mjesec dana na moru, Nearh i ekspedicija se vraćaju u Patalu te on s Leonatom zamjenjuje vojnike koji su imali problema s disciplinom.¹⁶³ Nearh je nastavio sa svojim putovanjima te je naredni period proveo putujući od Inda, preko Perzijskog zaljeva pa sve do ušća Tigrisa, što je Aleksandru dalo nova saznanja koja je vjerojatno namjeravao iskoristiti u budućnosti.¹⁶⁴ Zahvaljujući uspjesima koje su Nearh i Onesikrit ostvarili prilikom svojih istraživanja okrunjeni su zlatnim vijencem za vrijeme velike svadbe u Susi, a Nearh je i oženio kći Barsine i Mentora, perzijskih plemića.¹⁶⁵

Nakon velikog vjenčanja, Nearh vodi Aleksandra brodovima uz Tigris do Opisa gdje se sa Hefestionom nalazila glavnina vojske. Moguće da je Aleksandar tada započeo planiranje invazije na Arabiju, u kojoj bi Nearh imao jednu od glavnih uloga. Nakon smrti Hefestiona, Aleksandar zadaje Nearhu novi zadatak, da istraži arapsku obalu, zbog planirane invazije na to područje.¹⁶⁶ Izvještaj koji Nearh daje Aleksandru je u najmanju

¹⁶¹ Arr. *Anab.* VI, 2.

¹⁶² W. Heckel, 1992. 211.

¹⁶³ W. Heckel, 1992, 212.

¹⁶⁴ Arr. *Anab.* VI, 28.

¹⁶⁵ W. Heckel, 1992, 214.

¹⁶⁶ Arr. *Anab.* VII, 19.

ruku oprezan te govori kako je područje velika pustinja i da nije preporučljivo putovati preko tog teritorija.¹⁶⁷ Nearch je organizirao večeru na kojoj se Aleksandar razbolio, te je zbog toga često smatran mogućim urotnikom protiv kralja, ali takve tvrdnje nisu nikada dokazane.¹⁶⁸

4.1.1.6. Erigije, Laomed (Εριγίος, Λαομέδων)

Rodom iz Mitilena, sinovi Larioha, Erigije i Laomed, ulaze u službu kralja Filipa ranih 340-ih g. pr. Krista. Makedonski kralj ih poziva u Makedoniju te se naseljavaju na području Amfipolisa nakon čega ih uvodi u službu *hetairoia*. Iako su naturalizirani Makedonci, Filip je poštovao njihovu obitelj, a dokaz tome je i bliskost koju je dozvolio s princem Aleksandrom. U službi kralja njihovi zadaci su bili vezani za princa, a s vremenom oni postaju nakloniji njemu nego kralju, što je i rezultiralo protjerivanjem s dvora 336. g. pr. Krista. Naime, iako je Filip namjeravao da se zbliže, njihovo djelovanje s Aleksandrom prilikom dogovora s Piksodarom bilo je otvoreno bunt protiv kralja.¹⁶⁹ Nakon Filipove smrti, Aleksandar ih poziva natrag u službu uz prikladne počasti te mu se pridružuju u vojnoj na istok.¹⁷⁰ Također su djelovali kao snažni saveznici Aleksandra na dvoru kao i protuteža ostalim klanovima, a ponajviše su bili srditi na Filotu i njegovu izdaju za koju će mu se konačno osvetiti 330. g. pr. Krista.¹⁷¹

Stariji od braće, Erigije, bio je istaknuti vojni zapovjednik, dok je Laomed zbog svog poznavanja perzijskog imao diplomatske zadatke. Iako bez istaknute funkcije na početku vojne, Erigije je ubrzo promoviran na mjesto hiparha savezničke konjice, nakon što je Aleksandar Linkestijac optužen za urotu protiv Aleksandra. Pod vrhovnim

¹⁶⁷ Arr. *Anab.* VII, 20.

¹⁶⁸ Plut. *Vit. Alex.* LXXV., W. Heckel, 1992, 214.

¹⁶⁹ W. Heckel, 1992, 193.

¹⁷⁰ Plut. *Vit. Alex.* X.

¹⁷¹ Plut. *Vit. Alex.* XLVIII – XLIX.

zapovjedništvom Parmeniona na lijevom krilu, u bitci kod Isa zapovijeda savezničkom konjicom koja je brojala šest stotina grčkih konjanika. Nakon te bitke, za razliku od glavnine vojske koja nastavlja na jug i prema Egiptu, Erigije je zadužen da sa savezničkom konjicom pruža zaštitu novoizabranom satrapu Koesirije, Menonu. Pridružuje se kralju neposredno prije bitke kod Gaugamele gdje ponovno zapovijeda savezničkom konjicom na lijevom krilu pod Parmenionom.¹⁷²

Nakon bitke kod Gaugamele, Aleksandar nastavlja progon Darija, a Erigije je uz njega sve do Kaspijskih vrata u Partiji, nakon čega ga Aleksandar zadužuje za čuvanje opskrbe. Ubrzo nakon toga se pridružuje kralju te je među družbenicima koji su osudili Filotu. Kada se Satibarzan pobunio protiv Makedonaca, Erigije je zajedno s Kraterom poslan kako bi ugušio ustanak. Makedonci nakon teške bitke uspijevaju poraziti Satibarzana, a Erigije ga je osobno ubio kopljem tijekom borbe.¹⁷³ Erigije se nakon toga ne spominje u djelima Aleksandra sve do njegova sukoba sa Skitima gdje mu je savjetovao da ne prelazi rijeku i sukobljava se s njima, ali ga Aleksandar nije poslušao. Nedugo nakon te bitke i kasnijeg zauzeća Sogdije, odnosno nakon osvajanja stijene Aorno, Erigije umire od bolesti. Aleksandar ga pokapa uz najveće počasti, što dokazuje ne samo njegovu povezanost s kraljem nego i potvrdu njegova izvrsna zapovjedništva u ratovima.¹⁷⁴

Mlađi brat Laomed, s druge strane nije imao istaknute vojne funkcije i, kako je već spomenuto u radu, bio je zadužen za diplomatske zadatke. Kao jedan od rijetkih poznavatelja perzijskog jezika Laomed je bio zadužen za nadzor zarobljenih nakon bitki, a možda je najpoznatiji slučaj njegovo djelovanje nakon bitke kod Isa, gdje su Makedonci zarobili perzijsku kraljicu. Iako se njegova djela ne spominju u antičkim izvorima sve do

¹⁷² W. Heckel, 1992, 193 – 194.

¹⁷³ Arr. *Anab.* III, 28.

¹⁷⁴ W. Heckel, 1992, 194.

Hidaspa, on taj period provodi u službi kralja, a djela možemo nažalost samo nagađati, iako su vjerojatno bila diplomatskog karaktera. Tako možemo pretpostaviti da je Aleksandar putem njega razgovarao s Perzijancima koje je uvodio u svoju službu. Njegov idući spomen je na rijeci Hidasp gdje služi na jednoj od triakontera, ali više od toga nije preneseno. Nakon smrti Aleksandra, postaje satrapom Koelesirije, što dokazuje njegov položaj i utjecaj na dvoru, koji iako se ne spominje u izvorima, očigledno je bio velik.¹⁷⁵

4.1.1.7. Harpal (Ἄρπαλος)

Prijatelj Aleksandra Velikog od djetinjstva, Harpal je svoje mjesto na makedonskom dvoru pronašao putem rodbinske veze s jednom od žena kralja Filipa. Kao *sytrophoi* Aleksandra vjerojatno i educiran kod Aristotela, Harpalov put se uvelike razlikovao od ostalih kraljevih družbenika zbog fizičke mane koju je imao od rođenja. Iako se ne zna kakve je prirode bio Harpalov hendikep, znamo da je bio nesposoban za vojnu službu, pa ga je tako kralj zaduživao za administrativne zadatke.¹⁷⁶ Kao družbenik Aleksandra iz vremena dok je još Filip bio kralj, Harpal je bio protjeran s dvora zbog događaja u vezi s Piksodarom, ali je ubrzo vraćen na dvor nakon Aleksandrova ustoličenja. Harpal je bio zadužen za nadzor Aleksandrove ratne blagajne, a nakon bitke kod Isa iz nepoznatih razloga prvi put bježi s kraljeva dvora.¹⁷⁷ Moderni povjesničari su pokušali definirati razloge njegova bijega, ali nisu postigli konsenzus, pri čemu su potencijalni razlozi brojni, od pokušaja uzurpacije epirskog trona, na nagovor nekoga „opakog“ Tauriska, do moguće tajne misije u službi Aleksandra, no epilog bijega je poznat, a to je Aleksandrov oprost i Harpalov povratak u kraljevu službu.¹⁷⁸

¹⁷⁵ W. Heckel, 1992, 195 – 196.

¹⁷⁶ W. Heckel, 1992, 196.

¹⁷⁷ Arr. *Anab.* III, 6.

¹⁷⁸ W. Heckel, 1992, 198 – 199.

Iako se Aleksandrovo Carstvo, odnosno dvor, često definira kao „pokretno“, pojedine institucije kao što je kraljevska riznica ipak su morale biti pozicionirane u jednom centru. Sukladno tome, kraljevska riznica se prvobitno nalazila u Ekbatani, nakon čega se, vjerojatno prema Aleksandrovu nalogu, prebacuje u Babilon kako bi se on istaknuo kao centar Carstva.¹⁷⁹ Harpal postaje namjesnikom Babilona i najvažnija poveznica između Istoka i Zapada jer su njegovi zadaci uključivali i opskrbu Aleksandrove vojske, ali i kralja samog.¹⁸⁰ Harpal je opskrbljivao Aleksandrovu vojsku s ljudima i opremom, a samog kralja s knjigama poput radova Filostena, Euripida, Sofokla i Eshila.¹⁸¹

Kao namjesnik Babilona i poveznica između Istoka i Zapada, Harpal je imao veliku moć u Carstvu te ju je koristio nerijetko kako bi zadovoljio vlastite potrebe, trošeći kraljevski novac za priređivanje bakanalija te plaćajući kurtizane. Dapače, navodno je podigao dva raskošna hrama koja su bila posvećena bludničanju, no ipak nije sve činio na svoju ruku nego je prijestolnicu Carstva uredio prema Aleksandrovim naputcima koristeći grčke motive.¹⁸² Kada se Aleksandar vratio iz kampanje u Indiji, Harpal je, bojeći se za svoj život, ponovno isplanirao vlastiti bijeg. Naime, navodno je saznao za sudbine Kleandra i Sitalka, koje je Aleksandar smaknuo zato što su opljačkali „narodno blago“ i obeščastili neke od najuglednijih perzijskih žena, što ga je nagnalo na napuštanje Aleksandrove službe.¹⁸³ Njegova povezanost s dvojicom ubijenih pouzdanika nije nikad dokazana, ali kada je Aleksandar krenuo kažnjavati ostale pouzdanike i satrape, Harpal je posumnjao u kraljevu milost te se zaputio prema Ateni. Iz riznice uzima pet tisuća talenata i sakuplja flotu od 30 brodova te se iskrcava na Atici. Zahvaljujući novcu uspio je pridobiti neke od

¹⁷⁹ Arr. *Anab.* III, 19.

¹⁸⁰ W. Heckel, 1992, 200.

¹⁸¹ Plut. *Vit. Alex.* VIII.

¹⁸² W. Heckel, 192, 201 – 203.

¹⁸³ Q. Ruf. *Hist.* X, 1.

atenskih utjecajnih političara, uključujući i Demostena, te su se oni glasno zalagali za njegov cilj, a to je bio ustanak protiv makedonske vlasti. Ipak, unatoč svemu tome, Narodna skupština ga je odbila zbog straha od Aleksandrove osvete, a nedugo nakon toga Harpal je ubijen u zasjedi kod Krete, nakon izdaje njegovih vojnika.¹⁸⁴

4.1.1.8. Eumen (Εὐμένης)

Kao mladića u Kardiji, današnjem Galipolju, Eumena je makedonski kralj Filip, zbog iznimne inteligencije koju uočio kod njega, pozvao na vlastiti dvor. Kralj ga prima među svoje pouzdanike, a njegovom usponu na dvoru zasigurno je pripomogla i naklonost kraljice Olimpijade. Filip ga imenuje za glavnog kraljevog pisara (*grammateus*), funkciju koju zadržava sve do smrti Hefestiona, nakon čega ga Aleksandar imenuje hiparhom. Iako Eumen nije imao ni jednu vojnu funkciju, svojim sposobnostima, ali i bliskim prijateljstvom s kraljem, stekao je veliki utjecaj i poštovanje na dvoru te je smatran za jednog od vjernijih i mudrijih kraljevih družbenika. Na dvoru Eumen je često ulazio u sukobe s kraljevim najdražim družbenikom Hefestionom, zbog čega je postojala mogućnost da padne u kraljevu nemilost, ali nakon smrti Hefestiona, Eumen mu je unatoč svim sukobima odao počasti te tako priznao njegova djela. Već spomenuta promocija Eumena, nakon smrti Hefestiona nije prošla bez sukoba, naime Neoptolem, zapovjednik hipaspista smatrao je kako je on vrjedniji za tu funkciju, kazavši kralju kako mu je on dao koplje i štit dok Eumen samo olovku i papir. Preostali zapovjednici su ismijali Neoptolemov pokušaj napada na Eumena, te su ovoga priznali kao hiparha. Prvu svoju vojnu funkciju Eumen je imao u sukobu protiv Sangala gdje je s tristo konjanika zauzeo dva grada. Veliki dokaz Eumenova značaja vidljiv je i pri masovnom vjenčanju u Suzi gdje je oženio Barsinu, kćer Artabaza, s čijom je drugom kćeri Aleksandar imao nezakonita sina Herakla. Nakon smrti Aleksandra, Eumen je imenovan satrapom

¹⁸⁴ Q. Ruf. *Hist.* X, 2.

Paflagonije i neosvojene Kapadokije.¹⁸⁵ Za kraj, ključno je spomenuti kako je Eumen bio kao „tajnik“ kralja zadužen i za vođenje kraljevih dnevnika koje su Plutarh i Arijan koristili u pisanju svojih djela te tako prenijeli ključne informacije o Aleksandrovim djelima.¹⁸⁶

4.1.1.9. Seleuk (Σέλευκος)

Seleuk, poznatiji kasnije kao kralj Seleuk Nikator, svoju karijeru započeo je kao *syntrophoi* Aleksandra Velikog. Na dvoru kralja Filipa bio je *paides* te je od malih nogu učio kako da vlada, ali i da bude podanik vlasti. O karijeri Seleuka za vrijeme Aleksandrove vladavine ne znamo puno, no ona se na temelju njegova položaja u indijskoj kampanji i nakon kraljeve smrti može pretpostaviti. Nakon *paidesa*, tj nakon što je prešao mladenačku dob, Seleuk je regrutiran u kraljevske hipaspiste čiji je bio i zapovjednik pri svom prvom spomenu u Indiji 326. g. pr. Krista, iako se ne može točno utvrditi kada je postao zapovjednikom te jedinice. Ipak, možemo pretpostaviti da je na tom položaju bio četiri godine te da je promoviran nakon Filotine osude. Naime, Hefestiona se imenuje kao zapovjednika kraljevih hipaspista kod Gaugamele, a on je nakon Filotine osude promoviran na mjesto hiparha, pa je moguće da je Seleuk popunio ispražnjeno mjesto i postao zapovjednikom hipaspista.¹⁸⁷ U sukobu protiv Pora Seleuk, kao vođa kraljevih hipaspista, uz jedinice Antigena i Taurona ima zadatak napasti neprijatelja tek nakon što konjica poremeti indijski bojni red. Osim toga, prije same bitke je rijeku prešao uz kralja što zasigurno potvrđuje njegov veliki utjecaj u makedonskoj vojsci, ali i bliskost s Aleksandrom.¹⁸⁸ Njegova uloga u ostatku indijske kampanje i u povratku preko Gedrozije bila je zasigurno velika, što se i vidjelo prilikom masovnog

¹⁸⁵ Plut. *Vit. Eum.* 1., W. Heckel, 2006, 120 – 121.

¹⁸⁶ Arr. *Anab.* VII, bilj. 187, 1952.

¹⁸⁷ W. Heckel, 1992, 235 – 236.

¹⁸⁸ Arr. *Anab.* V, 13 – 16.

vjenčanja u Susi. Naime, Aleksandar mu je dodijelio kći svog savjetnika iz redova perzijske aristokracije, Spitamena.¹⁸⁹

Seleuka se nakon vjenčanja u Suzi spominje još tri puta, no ti spomeni mogu se uzeti kao rezultat antičke propagande kojoj je bio cilj prikazati Seleuka kao pravog nasljednika Aleksandra. U prvom od ta tri spomena Seleuk vraća Aleksandrovu dijademu koju je snažni vihor otpuhao s kraljeve glave u rijeku, a u čijoj su blizini bile grobnice asirskih kraljeva. Seleuk je skočio u rijeku i vratio kralju dijademu, no prilikom plivanja ju je nosio na glavi kako ju ne bi smočio i ošteti. Takva slučajnost događaja i povezanosti s mjestom, u antička vremena su smatrana znakovima bogova, a neki su ovaj događaj okarakterizirali kao Aleksandrov kraj i najavu Seleukovog velikog kraljevstva.¹⁹⁰ Iduća dva spomena su pri kraljevim posljednjim danima, gdje Seleuk sudjeluje na večeri nakon koje se Aleksandar razbolio, što je kod pojedinih izvora bacilo sumnju na njegovu povezanost s mogućim trovanjem kralja, a drugi je kada s pouzdanicima moli u Serapisovu hramu za kraljevo ozdravljenje.¹⁹¹

4.1.1.10. *Somathophylakes*

Ovo potpoglavlje prikazat će karijere tri Aleksandrova *somathophylakesa* čija djela nisu istaknuta u antičkim izvorima kao što su od ostalih družbenika, ali njihovo prisustvo pri ključnim događajima te njihov položaj na dvoru zasigurno dokazuju njihov utjecaj na vlast. Lizimah, Ariston i Piton imenovani su s ostalim vrhovnim čuvarima, ali za njih se ne zna umjesto koga dolaze i kada stupaju na tu poziciju, pa se može pretpostavljati i da su od samog početka kampanje članovi vrhovne kraljevske garde.¹⁹²

¹⁸⁹ W. Heckel, 1992, 235.

¹⁹⁰ Arr. *Anab.* VII, 22.

¹⁹¹ W. Heckel, 1992, 236.

¹⁹² Arr. *Anab.* VI, 28., W. Heckel, 1992, 252.

Lizimaha možemo istaknuti kao najutjecajnijeg od trojice, jer je on nakon kraljeve smrti imao istaknutu ulogu u ratovima za njegovo nasljeđe te je postao i kraljem 306. g. pr. Krista. Vjerojatno je bio *syntrophoi* Aleksandra te je zbog očeve odanosti kralju Filipu i odgojen na dvoru. Prema Arijanu za Lizimaha smo sigurni samo za nekoliko činjenica, a prva od tih je da je član vrhovne kraljevske garde sigurno od 328. g. pr. Kr., jer je u sukobima protiv Sangala ranjen i imenovan kao član iste.¹⁹³ Nadalje, kao član garde, sudjeluje na masovnom vjenčanju u Suzi te je okrunjen zlatnim vijencem kao nagradu za njegova djela. Prilikom kraljeve smrti prisutan je u Babilonu, te je nakon nje smatran zapovjednikom drugog reda u vojnoj hijerarhiji.¹⁹⁴ Ruf u svom djelu o Aleksandru spominje Lizimaha u nekoliko epizoda u lovu na lavove, koji je bio poznata razonoda makedonske aristokracije. Lizimah je kao *somathophylax* tijekom lova bio u samoj blizini kralja pa ga je jednom prilikom Aleksandar odgurnuo od plijena kako bi ga sam ubio, dok je u drugoj situaciji kralj spasio Lizimaha od nasrtaja lava. Prema pripovijestima Aleksandar je pustio da se Lizimah bori s lavom zbog čega mu je teško ozlijeđeno rame, ali je u konačnici pobijedio zvijer.¹⁹⁵

Ariston je također imenovan kao kraljev vrhovni čuvar, no za njega također ne znamo kada stupa na funkciju. Njegova jedina dva spomena su prilikom ubojstva Kleita i za vrijeme izgradnje brodova za povratak na Hidaspu. Prema pojedinim izvorima kao član vrhovne kraljeve garde, prilikom svađe Kleita i Aleksandra, Ariston, kojeg Plutarh imenuje kao Aristofanesa, pokušao je spriječiti sukob.¹⁹⁶ Ariston je kao i ostali *somatophylakesi*, na Hidaspu samostalno financirao triakonteru, a prema Rufu je i

¹⁹³ Arr. *Anab.* V, 24.

¹⁹⁴ W. Heckel, 1992, 246.

¹⁹⁵ Q. Ruf. *Hist.* VIII, 1.

¹⁹⁶ Plut. *Vit. Alex.* LI.

sudjelovao u sukobu s Maljanima, gdje je ranjen uz kralja.¹⁹⁷ Potvrda Aristonove uloge u Aleksandrovim osvajanjima dolazi prilikom vjenčanja u Suzi, gdje je nakon vjenčanja okrunjen zlatnim vijencem, zajedno s ostalim bliskim družbenicima kralja. Kao i Lizimah, prisustvuje kraljevoj smrti u Babilonu te ga se također smatra zapovjednikom drugog reda prema utjecaju u makedonskoj vojsci.¹⁹⁸

Piton, posljednji od trojice izdvojenih, najmanje se spominje u antičkim izvorima. Naime njegova djela su istaknuta samo pri izgradnji brodova na Hidaspu, te je među okrunjenim družbenicima za vrijeme vjenčanja u Suzi. Za vrijeme kraljeve bolesti i kasnije smrti, Piton je s ostalim pouzdanicima molio za kraljevo ozdravljenje u hramu Serapisa, a nakon smrti kralja ga se smatra također zapovjednikom drugog reda u vojnoj hijerarhiji.¹⁹⁹

Kao članovi vrhovne kraljevske garde, nakon kraljeve smrti zadržali su veliki utjecaj na dvoru i u vojsci te su imali bitne uloge u ratovima za Aleksandrovo nasljeđe. Lizimah se nakon brojnih ratova proglasio kraljem, odakle i možda potječe ona pretjerana priča o sukobu s lavom. Piton se kao satrap Medije smatrao također dijadohom, dok je Aristobul podržavao Aleksandrovu majku u njenim sukobima. Smatrani zapovjednicima trećeg reda, imali su određenu podršku u vojsci i na dvoru koja je bila zasnovana na njihovoj funkciji, te su se kroz vojne sukobe i saveze morali probijati do vlasti. Lizimahu je to i pošlo za rukom kada se proglasio za kralja Trakije 306. g. pr. Kr., preživjevši dugogodišnje unutardržavne sukobe, te je tako uspostavio vlastitu dinastiju, dok su Aristobul i Piton umrli tijekom sukoba.²⁰⁰

¹⁹⁷ Q. Ruf. *Hist.* IX, 5.

¹⁹⁸ W. Heckel, 1992, 253 – 254.

¹⁹⁹ W. Heckel, 1992, 254 – 255.

²⁰⁰ W. Heckel, 2006, 155.

4.1.2. Tradicionalna struja – *philobasileus*

4.1.2.1. Krater (Κρατερός)

Kratera možemo opisati kao vojnika kojeg je Aleksandar najviše cijenio, dokaz tome vidljiv je u sukobu s Hefestionom kojeg nam Plutarh prenosi:

„Kad je vidio da od njegovih najvećih prijatelja Hefestion povlađuje njegovoj politici i zajedno s njime mijenja svoje životne navike, dok se Krater ustrajno drži djedovskih običaja, preko prvoga se obraćao barbarima, a preko drugoga s Helenima i Makedoncima; i uopće je prvog najviše volio, a drugoga najviše cijenio, smatrajući i uvijek govoreći da je Hefestion prijatelj Aleksandrov, a Krater prijatelj kraljev.“²⁰¹

Iz ovog citata iz Plutarhovog djela vidljiv je opis Kraterova karaktera, položaja, ali i odnosa prema kralju, pouzdanicima i družbenicima te azijskim narodima. Predstavljen je kao izraziti štovatelj makedonske tradicije preko kojeg je Aleksandar sprovodio komunikaciju prema nižim strukturama vojske. Krater je za vrijeme cijele azijske kampanje bio zadužen za zapovijedanje pješacima što je još jedan pokazatelj njegova tradicionalizma. Kako je već navedeno u radu, među makedonskom vojskom vladalo je mišljenje kako se oni najsposobniji vojnici bore na nogama, prvi u bojnom redu, a Krater je u potpunosti odgovarao tom opisu. Kada nakon Filotine urote Aleksandar reorganizira strukturu vojske, Krater preuzima Parmenionovu ulogu drugoga.²⁰² Ovdje nastaje podjela na konjicu i pješadiju, Hefestiona i Kratera, *philaleksandros* – *philobasileus*, nove struje nasuprot tradicionalnih, što je prilikom kampanje nekoliko puta rezultiralo sukobom između dva glavna predstavnika.

Od samog početka vojne protiv Perzijanaca, Krater obnaša zapovjedničke funkcije u vojsci, što znači da je vjerojatno sudjelovao i u Filipovim ratovima jer za vrijeme prelaska

²⁰¹ Plut. *Vit. Alex.* XLVII, preveo Z. Dukat, 1988, 34.

²⁰² W. Heckel, 1992, 99 – 102.

Helesponta 334. g. pr. Kr. ima 36 godina.²⁰³ U bitci kod Granika, Krater zapovijeda taksijom pezetera na lijevom krilu, dok je kod Isa njegova zapovjedna odgovornost bila proširena na sve pezetere na lijevom krilu vojske. Prilikom obje bitke Parmenion je zapovijedao lijevim krilom, što je Kratera stavljalo pod njegovu zapovjednu odgovornost. Tijekom opsade Tira Krater prvi put dobiva značajnu zapovjednu odgovornost kada uz Perdiku zapovijeda opsadom jer se Aleksandar vratio na sjever kako bi osigurao veći broj saveznika i brodovlja.²⁰⁴ Kada su konačno napali Tir, Krater zapovijeda lijevim krilom vojske uz Pitagora, vladara Salamine, koji je poslao svoje brodovlje u pomoć Aleksandru.²⁰⁵ Ovdje već vidimo veliku odgovornost koju Aleksandar daje Krateru, prvo je uz Perdiku nadgledao opsadu, a kasnije je zapovijedao cijelim lijevim krilom u odsustvu Parmeniona. Krater je odigrao ključnu ulogu u osudi Filote i konačnom padu Parmenionova klana, odnosno on je zadužio Filotinu konkubinu da ga obavještava o njegovim aktivnostima i govorima protiv kralja. Krater je vjerojatno već u Egiptu imao dokaze o izdaji, ali su ipak Aleksandar i on odlučili kako će za osudu pričekati konačnu pobjedu protiv Darija, jer bi u suprotnom riskirali pobunu u vojsci.²⁰⁶

Krater je u bitci kod Gaugamele ponovno bio zadužen za sveukupno zapovijedanje pješacima, a Parmenion je zapovijedao cijelim lijevim krilom, koje je uključivalo konjanike i lake jedinice. Krateru možemo dati epitet čekića za Aleksandrov nakovanj, što se nebrojno puta pokazalo kao uspješna taktika protiv neprijatelja, a to nam je i dokaz njegovih izvrsnih vojnih vještina. Nastavak kampanje dovodi do obračuna s Parmenionom te je Filota konačno optužen za urotu protiv kralja. Krater je bio jedan od glavnih tužitelja Filote i jedan od onih koji su ga mučili kako bi odao sve učesnike.

²⁰³ W. Heckel, 2006, 95.

²⁰⁴ Q. Ruf. *Hist.* IV, 3.

²⁰⁵ Arr. *Anab.* II, 20 – 23.

²⁰⁶ W. Heckel, 1992, 103 – 104.

Konačnom presudom urotnicima, cijelom grupacijom vojnika okupljenih oko Filote i njegova oca Parmeniona, profitirali su preostali makedonski zapovjednici predvođeni s Kraterom koji je postao neprikosnoveni „drugi“ po zapovijedi i utjecaju u vojsci, pa tako i na dvoru.²⁰⁷

Naredne dvije godine Krater provodi na spomenutom položaju, ali kako se Aleksandrova vojna nastavlja sve dublje u Aziju, kralj sve više usvaja tradicije zemlje koju je osvojio. Za Kratera, koji je oličenje tradicionalnog makedonskog vojnika, to će rezultirati gubljenjem utjecaja u zapovjednom lancu, prvenstveno u korist Hefestiona, a kasnije i ostalih *syntrophoia*. Unatoč generalnom neslaganju Aleksandar je znao kako njegova vojna bez Kratera i njemu odanih vojnika nije moguća te se na dvoru ponovno stvaraju dvije frakcije, prva oko Aleksandra, (*philaleksandroi*) i druga oko Kratera, Koena i Kleita Crnog (*philobaslikoi*).²⁰⁸ Kada je Aleksandar 328. g. pr. Kr. ubio Kleita i godinu nakon toga presudio paževima koji su planirali urotu, Krater nije bio prisutan. Krater također nije bio prisutan kada je Aleksandar na simpoziju pokušao uvesti proskinezu. Ovdje se možemo zapitati je li to slučajnost da je za sve epizode obaviješten putem glasnika te da je njegova reakcija ostala nepoznata. Krater je zasigurno poštovao Crnog Kleita te dijelio neka njegova mišljenja koja je istaknuo Aleksandru, a paževe možemo opisati kao nasljednike makedonske tradicije, a Kratera kao štovatelja iste. Ovi događaji su zasigurno još više podijelili makedonski dvor, a možda doveli i do kraljevih budućih nepromišljenih odluka. Kada se Aleksandar oženio Roksanom, Krater je bio prisutan, ali je svoje vjerojatno nezadovoljstvo zadržao za sebe, jer je sada kao i ostali osjećao strah prema Aleksandru za kojeg nisu više bili sigurni da promišljeno reagira.²⁰⁹

²⁰⁷ W. Heckel, 1992, 103 – 106.

²⁰⁸ W. Heckel, 1992, 106 – 108.

²⁰⁹ W. Heckel, 1992, 108 – 109.

Napuštanjem Baktrije možemo reći kako se Kraterov utjecaj u vojsci znatno smanjio. Iako je ostao hiparh, uz njega su tu titulu dobili i Perdika i Koen, a Hefestion je dobio samostalno zapovijedanje prethodnicom do Inda. Zbog otežane prohodnosti za teške jedinice kojima je Krater zapovijedao, Aleksandar je odlučio da on putuje iza glavnine vojske, a opsada Aorna izvedena je bez njegova prisustva. Kada su Makedonci došli do Hidaspa sa suprotne strane ih je čekao indijski kralj Por s velikom vojskom. U velikoj bitci koja je uslijedila Krater je ponovno imao ključnu ulogu što potvrđuje tvrdnju da, unatoč svim razlikama, Aleksandar je znao da bez Kratera ne može pobijediti u ovako velikom sukobu. Ponovno kao „nakovanj“ Krater je zapovijedao pješastvom koje je bilo zaduženo da čeka pravi trenutak s desne strane rijeke, dok Aleksandar izvodi manevar kojim će okružiti indijske snage. U datom trenutku Kraterove snage su prešle rijeku te su uz konjicu zadali konačan udarac indijskim snagama i tako donijeli posljednju veliku pobjedu Aleksandru.²¹⁰

Kada je makedonska vojska odbila prelazak rijeke Hifasis, Krater ponovno nije istupio protiv kralja, nego je Koen bio najglasniji iz reda „običnih“ vojnika.²¹¹ Ta grupacija vjerojatno su bili vojnici koji su kao i Krater poštivali makedonsku tradiciju te nisu više željeli osvajati Istok i s Aleksandrom stvarati novo carstvo. Nakon što je Aleksandar odlučio da se ne nastavlja vojna na Istok, nego se okreće natrag, Kraterovo gubljenje utjecaja je bilo još više vidljivo. Osim toga netrpeljivost između njega i Hefestiona rezultirala je tučnjavom koju je sam Aleksandar morao prekinuti.²¹² Vojska se u potpunosti podijelila između dva zapovjednika te je Aleksandar postigao kompromis tako što su Hefestionove snage putovale na jednoj strani Inda, a Kraterove na suprotnoj.²¹³

²¹⁰ Arr. *Anab.* V, 16 – 18., W. Heckel, 1992, 110.

²¹¹ Arr. *Anab.* V, 27 – 28.

²¹² Plut. *Vit. Alex.* XLVII.

²¹³ Arr. *Anab.* VI, 2.

Vjerojatno je taj sukob bio i jedan od razloga zašto je Aleksandar s premalnim snagama napadao Maljane te skoro izgubio život. Nakon te bitke Krater je zamolio Aleksandra da ne izvodi više tako sulude napade, jer makedonska vojska ne želi ostati bez kralja te je naglasio da je nepotrebno riskirati život zbog častohleplja.²¹⁴

Ubrzo nakon toga Krater je s dijelom vojske poslan u Karmaniju preko Arahozije, gdje je usputno smirivao pobunjene vođe. Kada se konačno vojska vratila s kampanje, tijekom spomenutog masovnog vjenčanja Krater je oženio pripadnicu kraljevske obitelji, čime mu je Aleksandar prikazao iznimnu čast, jer je tako s njim ušao u rodbinske veze.²¹⁵ Krater nije bio među vojnicima koji su bili nagrađeni zlatnim vijencima, a obrazloženje istog možemo samo pretpostavljati.²¹⁶ Nakon regrutacije epigona došlo je do pobune vojske koja je rezultiralo otpuštanjem deset tisuća veterana, a Krater koji je kasnije bio zadužen za povratak veterana, ponovno se nije javno oglasio protiv kralja.²¹⁷ Pri povratku u Makedoniju njegove dužnosti nisu trebale prestati nego je trebao zamijeniti Antipatera kao regenta Makedonije, dok je Antipater trebao biti pozvan kod Aleksandra.²¹⁸ Kada je Aleksandar umro Krater se s makedonskim vojnicima još uvijek nalazio u Kilikiji pa je vojska odlučila sačekati rasplet događaja prije povratka u Makedoniju. Krater je u dogovorima nakon Aleksandrove smrti imenovan za čuvara (*prostates*) Arhideja, Aleksandrova starijeg brata koji je bio proglašen za kralja Filipa III., bar do rođenja Aleksandrovog sina nasljednika. No, ubrzo je napustio Babilon te se pridružio Antipateru na čijoj strani se i borio u kasnijem sukobu za prevlast.²¹⁹

²¹⁴ Q. Ruf. *Hist.* IX, 6., W. Heckel, 1992, 110 – 111.

²¹⁵ Arr. *Anab.* VII, 4.

²¹⁶ Arr. *Anab.* VII, 6.

²¹⁷ Arr. *Anab.* VII, 11.

²¹⁸ Arr. *Anab.* VII, 12.

²¹⁹ W. Heckel, 2006, 98.

4.1.2.2. Koen (Κοῖνος)

Koen je bio jedan od najutjecajnijih Aleksandrovih „običnih“ vojnika koji nisu pripadali užoj „družbini“, nego se od nižeg ranga uzdigao zahvaljujući zaslugama u bitkama, kao i već spomenuti Krater. Bio je snažni predstavnik tradicionalne struje te je jedan od rijetkih koji se nije libio javno istupiti protiv kralja. Putem njega i Kratera, Aleksandar je zadržao utjecaj u tradicionalnom dijelu makedonske vojske koji je najviše bio zastupljen u pješadiji, a bio je ključan za nastavak kampanje. Koen je od samog početka kampanje zapovijedao taksijom pezetera, a nakon bitke kod Granika gdje je njegova jedinica bila druga u redu od hipaspista, Aleksandar ga postavlja na prvo mjesto u bojnom redu do hipaspista, što je vidljivo u poretku tijekom bitke kod Isa. Taj položaj će zajedno sa svojom jedinicom zadržati i u svim drugim većim sukobima Makedonaca koji su zahtijevali upotrebu falange.²²⁰ Ta promjena ukazuje na to da je Koenova jedinica smatrana najboljom među pezeterima, jer je prvo mjesto u redu s desna bilo najranjivije i zahtijevalo je najelitnije vojnike.²²¹

Kao istaknuti vojnik Koen je imao veliki utjecaj na dvoru Aleksandra, što se može vidjeti prilikom pobuna i urota unutar vojske. Činio je najuži krug odanih kralju te je bio konzultiran za vrijeme najvećih kriza Aleksandrove vlasti, poput Filotine urote, prilikom koje je imao presudnu ulogu. Koen je bio zet Parmeniona, čime ga je njegovo osuđivanje Filote definitivno odmaknulo iz Parmenionova klana prema Aleksandrovom krugu ljudi.²²² Nakon tih događaja, kao i ostali članovi bliskog kruga, dobio je veće odgovornosti u vojsci. Unatoč tome što ga izvori ne spominju u periodu između 330. i 328. g. pr. Kr. možemo pretpostaviti kako je Koen nastavio zapovjedničke odgovornosti

²²⁰ Arr. *Anab.* I, 14., II, 8.

²²¹ W. Heckel, 1992, 48 – 49.

²²² W. Heckel, 2003, 202.

u tom periodu, ali nije imao istaknutu ulogu u sukobima.²²³ Njegov idući istaknuti čin je prilikom sukoba sa Skitima i Spitamenom. Naime, kada je Aleksandar prilikom osvajanja Sogdije podijelio vojsku na pet dijelova, Koenu je dodijeljeno zapovjedništvo uz satrapa Artabaza, te su oni porazili Spitamena, nakon čega pokoravaju i masagetske Skite.²²⁴ Prelaskom u Indiju, Koen nastavlja sa svojim vojnim aktivnostima te prvo uz Aleksandra sudjeluje u sukobu s Aspasijcima, tijekom kojeg se osobito istaknuo osvojivši grad Baziri, odakle njihovi stanovnici bježe na stijenu Aorno.²²⁵ Koen je bio jedini izabrani zapovjednik koji je uz Aleksandra izvršio glavni napad na stijenu, zajedno sa streličarima, Agrijancima, najokretnijim falangistima te s dvjesto pratiteljskih konjanika i sto streličara na konjima.²²⁶ Za vrijeme velike bitke na Hidaspu, a vjerojatno i u periodu prije nje Koen je imao čin hiparha, te je njegova jedinica pezetera nosila njegovo ime. U bitci se istaknuo u početnom sukobu s Porovim sinom gdje zajedno s kraljem izvršava prvi napad na indijske snage.²²⁷

Nakon ove bitke, Koen je bio zadužen za opskrbu hranom i osiguranje sporijeg dijela vojske uz Kratera dok je Aleksandar vojevao protiv lažnog Pora. Nakon te bitke Makedonska vojska dolazi do Hifasisa te se daljnje Makedonsko napredovanje dovodi u pitanje. Arijan i Ruf, detaljno izvješćuju o govoru koji je Koen izrekao pred vojskom i kraljem ističući kako su mu bili ništa osim vjerni i pokorni, ali da se više vojska nije u stanju boriti jer su iscrpljeni te ni oprema koju imaju nije više funkcionalna. Zbog godina, iskustva i poštovanja kojeg su prema njemu imali drugi vojnici, Koen je bio taj koji je istupio u ime ostalih Makedonaca kako bi „urazumio“ kralja da ne nastavlja na Istok.

²²³ W. Heckel, 1992, 50 – 51.

²²⁴ Arr. *Anab.* IV, 17.

²²⁵ Arr. *Anab.* IV, 27 – 28.

²²⁶ Arr. *Anab.* IV, 29.

²²⁷ Arr. *Anab.* V, 15 – 16.

Aleksandar se nakon tog govora nekoliko dana povukao u svoje odaje i vjerojatno s bliskim krugom odlučio o konačnom povratku.²²⁸ Nažalost po Koena, on nije doživio povratak jer je nedugo nakon tih događaja umro od bolesti.²²⁹

4.1.2.3. Kleit Crni (Κλεῖτος ὁ μέλας)

Kleit, sin Dropidov, nadimka Crni kojeg je dobio kako bi se razlikovao od njegova imenjaka Kleita Bijelog, bio je dugogodišnji kraljev pouzdanik koji je služio u vojsci još od vladavine Filipa. Njegova sestra Lanike, bila je kraljeva dojilja, dok su njeni sinovi također služili kralja, što pokazuje povezanost između obitelji od samih početaka Aleksandrova života. Iako je Kleit bio tradicionalni Makedonac i ostavština Filipa na dvoru Aleksandra, što je vidljivo neposredno prije njegova umorstva, njega treba razlikovati od Parmeniona i Antipatera koji su također bili Filipova garda, ali zasebni klanovi koji su vjerojatno radili na štetu kralja u pojedinim epizodama. S druge strane, Kleit je bio u potpunosti odan Aleksandru i kao takav družbenik kralja, ali tradicionalnih stajališta isto kao Krater i Koen.²³⁰

Od samog početka Aleksandrove kampanje u Aziji, Kleit zapovijeda kraljevskom ilom, kojoj je zadaća bila pratiti samog kralja u borbi i napadima na neprijatelje. Zapovijedanje tom jedinicom Kleita je pozicioniralo uz samog kralja, što je omogućilo Kleitu da spasi Aleksandra od sigurne smrti od ruke Spithridata preduhitivši ga svojim mačem. Vjerojatno je i kod bitke kod Isa zapovijedao tom jedinicom, iako ga se ne spominje, dok je kod Gaugamele to zasigurno činio, što nam je potvrđeno i u izvorima. Nakon pobjede nad Perzijancima, Kleit se razbolio te se neko vrijeme oporavljao u Suzi da bi nakon toga krenuo prema Partiji gdje se trebao sresti s Aleksandrom. Osudom Filote, Kleit je

²²⁸ Arr. *Anab.* V, 27.

²²⁹ W. Heckel, 1992, 53 – 54.

²³⁰ W. Heckel, 1992, 27 – 28.

promoviran na funkciju hiparha koja je sada bila podijeljena na dva dijela kako bi se ograničili utjecaj i moć pojedinca, a uz njega zapovjedništvo je dobio Hefestion. Na taj način Aleksandar je zadovoljio tradicionalnu struju, ali je i postavio sebi vjernog pojedinca na istaknutu vojnu poziciju. Nakon te promocije, Kleit se ne spominje u osvajanjima između 330. i 328. g. pr. Kr., sve do svoje smrti koju antički izvori ubacuju van kronološkog slijeda, dok su funkciju hiparha obnašali Krater, Koen i Perdika uz već spomenutog Hefestiona.²³¹

Između ljeta i jeseni 328. g. pr. Kr., Aleksandar je planirao imenovati Kleita satrapom Baktrije i Sogdije, što je rezultiralo burnim događanjima na makedonskom dvoru. Aleksandar se tim imenovanjem pokušao ponovno „riješiti“ snažnog zagovaratelja tradicionalne struje u svojoj vojsci te se cijela ova epizoda ne bi trebala smatrati slučajnim ubojstvom koje je bilo rezultat pijančevanja. Opis događaja koji su doveli do ubojstva Kleita, razlikuju se kod antičkih izvora, čime je vidljiva njihova određena naklonost ili nenaklonost prema Aleksandru. Naime, Plutarh koji nam u djelima o Aleksandru daje najdublju analizu, spominje kako je ovo djelo rezultat brojnih dvorskih afera koji su rezultirali dubokim sukobom između Aleksandra i Kleita, dok Arijan s druge strane najveći naglasak stavlja na osobnu ljutnju Kleita koja je rezultat njegovih opsesija i protivljenja Aleksandrovim politikama. Ruf u svojem izvješću navodi i dvorane te njihove postupke prilikom sukoba čime nam daje detaljniji uvid u sami sukob na dvoru.²³² Ovaj sukob je u suštini predstavljao borbu između stare struje koja je predstavljala makedonsku tradiciju te mlade struje koja je prihvaćala kulture osvojenih područja. Nadalje, Aleksandrova perzijanizacija, porast njegovih želja za apsolutnom moći te netrpeljivost prema ostavštini njegova oca kroz zapovjednike u vojsci zasigurno su

²³¹ W. Heckel, 1992, 28.

²³² Arr. *Anab.* IV, 8 – 9., Plut. *Vit. Alex.* L., Q. Ruf. *Hist.* VIII, 1.

utjecala na njega prilikom ubojstva Kleita, a alkohol možemo smatrati samo katalizatorom tog ukorijenjenog sukoba na dvoru.²³³

4.2. Pouzdanici

Termin *hetairoi*, koji se u većini izvora prevodi kao pouzdanici, koristi se za nekoliko jedinica u vojsci, pa tako pezetere prevodimo kao pouzdanike pješake, dok za pratiteljsku konjicu možemo također iskoristiti i naziv pouzdanička konjica. Izvan vojne sfere, *hetairoi* su predstavljali makedonske plemiće koji su tu titulu naslijedili rodom, zaslužili djelima ili im je dodijeljena kao dar kralja.²³⁴ Sukladno tome, u ovom poglavlju će se istaknuti pouzdanici koji su imali istaknutu ulogu u makedonskoj vojsci, ali im je utjecaj na dvoru bio znatno slabiji od kraljevih pouzdanika koje u radu nazivam družbenicima, a to su bili: Demetrije, Bijeli Kleit, Poliperhont, Meleager, Neoptolem i Antigen.

Demetrije i Bijeli Kleit su prema makedonskoj hijerarhiji imali najviše činove ili titule od navedenih pouzdanika, a to je status hiparha, što im je davalo zapovjedništvo nad pratiteljskom konjicom. Demetrijevo ime se ne spominje često u izvorima, ali nam je poznato kako je bio rođak Hefestiona, što je vjerojatno utjecalo na njegovo napredovanje, te znamo kako se jedini od osam iliarha spomenutih za vrijeme bitke kod Gaugamele istaknuo u nastavku kampanje. Možemo pretpostaviti da je tu funkciju iliarha držao od samog početka kampanje, a kada makedonska vojska dolazi na područje današnjeg Afganistana 327. g. pr. Kr., neposredno prije dolaska u Indiju, Demetrije je promaknut na funkciju hiparha. Za vrijeme bitke protiv Pora, Demetrije zapovijeda vlastitom hiparhijom te je smješten desno od Koenove jedinice. Njegov posljednji spomen je u

²³³ E. Carney, 2015, 144 – 148.

²³⁴ W. Heckel, 1992, 229.

sukob s Maljanima gdje zapovijeda lako naoružanim jedinicama te mu je zadatak poraziti one koji su utočište pronašli u šumi.²³⁵

Kleit, nadimka Bijeli, bio je makedonski pouzdanik koji se istaknuo u vrijeme pohoda na Indiju. Kao jedan od veterana koji su nakon pobune kod Opisa poslani u Makedoniju, Bijeli Kleit je zasigurno od samog početka rata protiv Perzijanaca u redovima makedonske vojske. Njegovo prvo isticanje u vojnoj Aleksandra je prilikom početka kampanje u Indiji, gdje je imenovan taksijarhom pezetera. Tu funkciju obnaša i u bitci protiv Pora na Hidaspu gdje zajedno s Aleksandrom i odabranim jedinicama neopaženo prelazi rijeku te sudjeluje u prvim sukobima.²³⁶ Nakon pobjede kod Hidaspa, Kleit je promoviran na mjesto hiparha, a sudjeluje u sukobima sa Sangalima i Maljanima. Nastavno na te sukobe Kleit se ne spominje sve do spomenutog otpusta u Opisu. Heckel navodi kako ne znamo tko je preuzeo zapovjedništvo nad njegovom jedinicom ni što se dogodilo s njom, ali pretpostavlja se kako on nije imao trajnu funkciju hiparha, nego ju je obnašao privremeno u ovim sukobima.²³⁷

Poliperhont i Meleager, bili su zapovjednici teških jedinica pješaka, pezetera. Iako je razlika u njihovoj dobi zasigurno bila veća od 20 godina, ova dva makedonska zapovjednika imali su tradicionalne stavove koji su bili veoma slični i često su se razlikovali od kraljevih. Obojica su se protivili klanjanju ničice i regrutiranju azijskih vojnika prema makedonskom modelu, a to se nisu ustručavali istaknuti pred Aleksandrom.²³⁸

Poliperhont je služio u makedonskoj vojsci od vladavine Filipa, a nastavio je i za vrijeme Aleksandra te mu se pridružuje u njegovim ratovima od samog početka i prelaska

²³⁵ W. Heckel, 1992, 315.

²³⁶ Arr. *Anab.* V, 12.

²³⁷ W. Heckel, 1992, 171.

²³⁸ W. Heckel, 1992, 153, 173 – 174.

Helesponta, a nakon bitke kod Isa, preuzima zapovjedništvo nad pezeterima. Sudjelovao je u bitci kod Gaugamele, a prije samog boja, predlagao je Aleksandru da prihvati Parmenionovu strategiju i da napadne noću kako bi iznenadio mnogo brojnije Perzijance, što nam je poznato kako je Aleksandar odbio. Također je sudjelovao u bitci kod Perzijskih vrata, prateći glavninu vojske pod Filotinim zapovjedništvom, dok je Aleksandar napao Ariobarzana.²³⁹ Do napuštanja Baktrije 328. g. pr. Kr., Poliperhont se ne spominje često u izvorima, pa možemo pretpostaviti kako je izostavljen iz ratovanja u tom dijelu kampanje. Mogući razlog tome je nedostatak potrebe za jedinicama teške pješadije pa je tako vjerojatno bio zadužen samo za osiguravanje osvojenih područja. Kao starom makedonskom zapovjedniku klanjanje ničice pred kraljem bilo mu je u najmanju ruku smiješno, što je i pred Aleksandrom pokazao. Izvori se ne slažu u potpunosti kada je došlo do incidenta tijekom kojeg je Poliperhont zarobljen jer je ismijavao perzijske običaje, ali je poznato da se on zbio između 328. i 327. g. pr. Kr. i to na teritoriju između Baktrije i Indije.²⁴⁰ Dolaskom u Indiju, Poliperhontova jedinica je pod Kraterovim vodstvom što možemo označiti kao početak zajedničkog djelovanja te dvojice zapovjednika, a što se nastavilo i nakon Aleksandrove smrti. Kod Hidaspa, zajedno s Kraterom ostaje na suprotnoj strani obale te se kasnije uključuje u borbu. U nastavku boravka u Indiji, kao stariji zapovjednik koji je istočne kulture vjerojatno gledao s prezirom, gotovo sigurno je bio jedan od glasnijih zagovornika povratka kući, ali nam izvori to ne potvrđuju. Kratko je bio pod zapovjedništvom Hefestiona no dolaskom do Inda vraćen je Krateru. Nije nam poznato kojim je putem Poliperhont išao od tog trenutka, no možemo pretpostaviti da je izbjegao put preko Gedrozije s Aleksandrom i Hefestionom. Kod Opisa 324. g. pr. Kr., nakon pobune vojske zbog regrutacije Azijskih vojnika, Poliperhont je zajedno s deset

²³⁹ W. Heckel, 1992, 174 – 175.

²⁴⁰ W. Heckel, 1992, 175 – 177.

tisuća vojnika poslan u Makedoniju, ali nije dobio otpust kao ostali veterani nego je imenovan za drugog zapovjednika, ispod Kratera.²⁴¹

Meleager je bio makedonski pouzdanik za vrijeme vladavine Aleksandra Velikog te je u njegovoj vojnoj zapovijedaio jedinicom pezetera. Od bitke kod Granika, Meleager se ističe kao taksijarh što i nastavlja biti u nastavku kampanje. Rodom je bio iz Donje Makedonije te nije imao istaknuti kontakt s plemstvom iz Gornje Makedonije, što može objasniti njegov tradicionalni stav te animozitet prema stapanju s istočnim kulturama. To je vjerojatno bio i razlog njegova ne napretka u makedonskoj vojsci iako je sudjelovao u gotovo svim bitkama.²⁴² Nakon bitke kod Granika, sudjeluje i u napadu na Halikarnas, ali i u neuspješnom pokušaju napada na Mindos, nakon čega je poslan u Makedoniju po svježe jedinice te se nalazi s kraljem u Gordiju. Kod Isa i Gaugamele, dva najveća sukoba protiv Perzijanaca, zna se samo da je vodio taksiju pezetera i to na lijevom krilu, pod zapovjedništvom Kratera. Sličnu ulogu je imao i kod posljednjeg sukoba s Perzijancima, u klancima planine Zagros, kada je pod zapovjedništvom Kratera bio zadužen za glavni napad na Ariobarzanove snage.²⁴³ Meleager se ne spominje u izvorima nakon ove bitke, sve do napada u Sogdiji 329. g. pr. Krista. Razlog tomu je sigurno njegov manji značaj u dvorskoj politici, jer taj period Aleksandrove vladavine nije obilježen bitkama nego dvorskim urotama. Za vrijeme sukoba protiv Skita i Sogdijana, Meleager je najistaknutiju ulogu imao pri opsadi grada Memacena gdje je zajedno s Perdikom nadzirao opsadu, dok je Aleksandar opsjedao Kiropol.²⁴⁴ Nakon toga, ujedinjuje se s Kraterovim snagama te s njime prezimljuje u Sogdiji, a na proljeće 327. g. pr. Kr. pod zapovjedništvom Hefestiona dio je prethodnice u Indiju. Za vrijeme banketa kod lokalnog vladara Omphisa, kojem je

²⁴¹ Arr. *Anab.* VII, 12.

²⁴² W. Heckel, 1992, 152 – 154.

²⁴³ Arr. *Anab.* III, 18.

²⁴⁴ Q. Ruf. *Hist.* VIII, 6.

Aleksandar dao tisuću talenata za njegove usluge, Meleagar se kao tradicionalni Makedonac našao uvrijeđenim te je rekao Aleksandru da je napokon u Indiji pronašao čovjeka vrijednog tisuću talenta, na što mu je Aleksandar odgovorio kako su zavidni ljudi mučitelji sami sebe. Reakcija Aleksandra sigurno je bila suspregnuta jer mu je ubojstvo Kleita bilo i dalje u sjećanju, ali je značajan i kasniji izostanak napretka Melagera u redovima vojske.²⁴⁵ U bitci kod Hidaspa protiv Pora, Melager vodi ponovno jedinicu pezetera pod zapovjedništvom Kratera te se nakon Aleksandrova početna napada uključuje u bitku. Meleager ostatak kampanje provodi pod zapovjedništvom Kratera, te se s njim vraća sjevernijim putem, izbjegavši Gedroziju. Iako je od početka vojne zapovijedao jedinicom pezetera, zbog svoje mlađe dobi od ostatka pješadije, Meleager nije bio među otpuštenim veteranima kod Opisa te ostaje s Aleksandrom u Aziji. Među navedenim je zapovjednicima koji su bili prisutni na banketu nakon kojeg se Aleksandar razbolio, zbog čega se i on često dovodi u poveznicu s mogućim trovanjem kralja.²⁴⁶ Neoptolem je bio istaknuti makedonski pouzdanik koji je sudjelovao u vojnoj Aleksandra Velikog od njenog samog početka, i to vjerojatno kao dio jedinice hipaspista. Najistaknutije Neoptolemovo djelo događa se pri opsadi Gaze, gdje je samostalno prvi zauzeo zid te tako Makedoncima omogućio pobjedu nakon dugotrajne opsade.²⁴⁷ To djelo nije prošlo neopaženo kod kralja, te je nakon Nikanorove smrti Neoptolem zauzeo njegovo mjesto zapovjednika hipaspista. Na toj funkciji Neoptolem se zadržao sve do kraja Aleksandrova života, iako je nakon smrti Hefestiona pokušao isforsirati promociju na mjesto hiparha, koju je Aleksandar namijenio za Eumena, ali njegov plan je na kraju propao.²⁴⁸

²⁴⁵ Q. Ruf. *Hist.* VIII, 12.

²⁴⁶ W. Heckel, 1992, 155.

²⁴⁷ Arr. *Anab.* II, 27.

²⁴⁸ W. Heckel, 1992, 275 – 276.

Antigen je bio pouzdanik koji je zapovijedao srebrnim štitovima koji su smatrani nepobjedivom jedinicom makedonske vojske. Jedinicu su činili sami veterani makedonske vojske, koji su prema pojedinim autorima imali preko 60 godina, ali to je prilično problematično te ih se zapravo treba smatrati jedinicom koja je bila popunjena vojnicima s najdužim stažem u vojsci.²⁴⁹ Antigen je bio od početka vojne s Aleksandrom, ali nije obnašao zapovjednu funkciju sve do sukoba s Porom. Moguće je da se ta promocija dogodila nakon 331. g. pr. Kr., nakon osvajanja natjecanja koje je kralj priredio, ali to nije potvrđeno. Na Hidaspu Antigen zapovijeda regularnim hipaspistima, dok je Seleuk zapovijedao kraljevskim odredom hipaspista. Pri povratku iz Indije, Antigen je smješten pod zapovjedništvo Kratera, te se s njim vratio sjevernim putem prema Perziji. Kao već veteran, kod Opisa je sudjelovao u svađi s kraljem, ali je nakon izmirenja zajedno sa ostatkom Srebrnih štitova časno otpušten. Nakon kraljeve smrti, on i Srebrni štitovi su zaduženi za čuvanje Aleksandrova blaga kao njegovi najvjerniji borci.²⁵⁰

Razlozi izdvajanja pouzdanika kao istaknutih pojedinaca Aleksandrove vladavine leži u događajima nakon njegove smrti. Naime, kao i ostali navedeni zapovjednici, oni su posjedovali određeno poštovanje i kredibilitet među vojskom te su njihovi postupci imali velike posljedice u Carstvu. Primjerice, Meleager, koji je bio dugogodišnji zapovjednik pezetera, prvi se pobunio protiv nove vlasti pod vodstvom Perdike te pokazao koliki snažni utjecaj može imati i zapovjednik četvrtog reda hijerarhije. Poliperhont je ostao odan Carstvu te nije provodio vlastite agende pa je nakon Antipaterove smrti imenovan za regenta Carstva zbog svoje odanosti pokojnom kralju i njegovoj obitelji.²⁵¹

²⁴⁹ R. Sheppard, 2008, 85 – 86.

²⁵⁰ W. Heckel, 1992, 282 – 283.

²⁵¹ W. L. Adams, 2010, 209 – 212.

5. Negativan utjecaj *hetairoia* na Aleksandrovu vladavinu

Aleksandar je od svoje mladosti učio kako vladati te je njegova vladavina, kao i prijašnjih makedonskih kraljeva, bila usko vezana uz hetere. Kao istaknuti članovi makedonskog dvora i vojske, heteri su provodili vlastite agende koje nisu uvijek išle u korist kralja pa su zbog toga bili česti sukobi između Aleksandra i njegovih podređenih.²⁵²

Za vrijeme Filipove vladavine, među pouzdanicima su se istaknuli Parmenion i Antipater, a Aleksandar je znao da bez njihove podrške neće moći vladati Makedonijom. Već i prije bitke kod Heroneje Parmenion je započeo djelovati u tajnosti kako bi spriječio Aleksandrov dolazak na dvor, jer je smatrao kako će mladim princem biti puno teže upravljati te da će provoditi vlastitu volju i ignorirati njegove savjete. Filota je izdao Aleksandra i njegove prijatelje kralju Filipu kada su pokušali ući u savez s Piksodarom te su već tada doveli kraljevstvo na rub građanskog rata do kojeg je i skoro došlo nakon smrti Filipa.²⁵³ Opasnost za Aleksandrovu vladavinu nije postojala samo na dvoru već i u njegovoj vojsci, naime vojska je funkcionirala na principu zakletve na službu prema kralju, ali ona se zbog same strukture društva i vojske više očitovala kroz odanost zapovjedniku. Zbog takvog odnosa pobuna nije mogla dolaziti od dna nego od samih zapovjednika bliskih Aleksandru koje bi onda vojnici pratili u masi. Kroz odnos s Kraterom, Aleksandar je kroz svoju vojnu zadržao vjernost vojske, no ona se ipak u dva navrata okrenula protiv kralja. Te dvije pobune su se dogodile kod Hifasisa 326. i kod Opisa 324. g. pr. Krista.²⁵⁴

²⁵² J. D. Garainger, 2007, 33.

²⁵³ Plut. *Vit. Alex. X.*

²⁵⁴ E. Carney, 2015, 27 – 32.

Već spomenuti suprotni klanovi bili su najveći protivnik Aleksandrovoj vlasti te kroz djelovanja njih i njihovih obitelji nam je vidljiv negativan utjecaj na vladavinu. Kroz urotu i osudu Filote i Antipaterov sukob s Olimpijadom za vrijeme Aleksandrova osvajanja možemo lako vidjeti kako su oni bili destabilizirajući faktor u Carstvu, ali potrebno je također istaknuti kako je Aleksandrov odnos prema njemu bliskom krugu družbenika i njihovo napredovanje, koje je bilo rezultat čistog nepotizma, također imalo veoma negativne posljedice na samo Carstvo. Najbolji primjer za to nam je cjelokupna karijera Hefestiona, za kojeg nam je iz izvora poznato da je napredovao prvenstveno zbog prijateljstva s Aleksandrom. Njegov sukob s Kraterom podijelio je vojsku na dva dijela, a posljedica toga je bila i loša vojna protiv Maljana tijekom koje je Aleksandar skoro smrtno stradao. Nadalje je Hefestion bio i u sukobu s Eumenom, koji je uživao veliko poštovanje na dvoru, što pokazuje kako je on iskorištavao status koji nije bio zaslužen pokušavajući ugnjetavati druge dvorane. Osim „najdražeg“ Hefestiona, potrebno je spomenuti Harpala i osuđene pouzdanike koji su uživali bogatstvo koje im je Aleksandar omogućio te su ga koristili za financiranje svojih luksuza, a izvori također navode kako su silovali veliki broj perzijskih žena i na taj način negativno utjecali na vladavinu Aleksandra. Kralj je zbog takvog ponašanja bio prinuđen stalno mijenjati satrape i zapovjednike jer je postalo sve teže pronaći kvalitetan kadar jer su Makedonci postajali sve nemirniji i okrutniji prema azijskim narodima.²⁵⁵ Prvi dokaz lošeg upravljanja satrapijama Aleksandar je uočio prilikom loše opskrbe za vrijeme kampanje u Indiji te je poslao Kratera, sebi vjerna zapovjednika da smiri pobunjene. Nastavno na te glasine, Aleksandar je bio primoran istražiti daljnje probleme za koje je čuo u pojedinim satrapijama. Naime, Grci i Makedonci koji su bili zaduženi za upravljanje našli su se u situacijama koje nisu mogli sanjati. Nakon dugotrajne kampanje koja im je donijela velika

²⁵⁵ W. Heckel, 2003, 198 – 200.

bogatstva oni su na svojim pozicijama krenuli u potpunosti zloupotrebljavati moć koju im je Aleksandar omogućio. Bili su ostavljeni bez nazora te su smatrali da mogu raditi što god žele. Zbog same udaljenosti i veličina satrapija, upravitelji su se krenuli ponašati poput rasipnih kraljeva te su častili vlastite prijatelje, a prema stanovništvu koje je bilo ispod njih su bili u najmanju ruku nasilni. Korupcija, zlostavljanja žena i negiranje Aleksandra bili su samo jedni od razloga zašto ih je bio primoran zamijeniti. Također, prilikom ovog problema uočio je da su njegovoj vlasti puno vjerniji perzijski satrapi nego makedonski ili grčki te to možemo uzeti kao još jedan razlog zašto se Aleksandar okretao više Istoku. Nadalje, kada je Aleksandar pokušao objediniti vlast, postavivši zajedno Perzijance i Makedonce da upravljaju, Makedonci su se ubrzo okrenuli protiv Perzijanaca te bi ih ubili, ukrali svo bogatstvo te silovali žene. Nažalost, često svom narodu nije mogao vjerovati jer su se nebrojno puta iskazali kao neposlušni i nevjerni.²⁵⁶

6. *Hetairoi kao diadochi*

Tijekom boravka u Babilonu i posljednjih priprema za daljnja osvajanja, Aleksandar je nakon gozbe i kratke bolesti preminuo u tridesetdrugoj godini života. Ako je vjerovati izvorima, ali i predznacima već po povratku iz Gedrozije, Aleksandrova sudbina bila je zapisana. Kako je sam vjerovao da je njegova sudbina povezana s Hefestionovom, poput Patrokla i Ahileja, Aleksandar je možda i bio svjestan onoga što slijedi. Prema izvorima, Aleksandar je imao brojne predznake vlastite smrti, a prvi su mu pokazali indijski brahmani, rekavši mu, da nebitno koliko zemlje osvoji, na kraju će imati kao i svatko, onoliko koliko mu napuni lijes. Kalan mu je neposredno prije svoje smrti rekao da će se vidjeti u Babilonu, a Pitagora, rođak Apolodora, prerekao je smrt Hefestiona i

²⁵⁶ J. D. Grainger, 2007, 88 – 89.

Aleksandra.²⁵⁷ Pad dijademe s glave Aleksandra i Seleukov možebitni povratak iste, prema tumačenju nekih izvora ukazivali su na budućnost u kojoj se sudbina Aleksandra bližila kraju, a Seleuka je čekala slava i kraljevstvo, što se na kraju ostvarilo. No, unatoč tim predznacima, Aleksandar je bio zdrav prije nego što je prisustvovao gozbi da bi, usprkos svim pokušajima liječnika i molitvama Makedonaca, nakon kratke bolesti preminuo, ostavivši Carstvo bez nasljednika. Odgovor na pitanje tko će naslijediti kralja htjeli su znati i družbenici, ali i cijeli dvor. Naime, Aleksandar je iz Makedonije otišao bez nasljednika, a to se unatoč tri braka u jedanaest godina nije promijenilo, iako je Roksana u trenutku njegove smrti bila trudna. Točan odgovor na navedeno pitanje ne znamo, ali neki su napisali kako je Aleksandar ostavio Carstvo „najvrsnijem“, a drugi da je izjavio: „Vidim, da će radi mene biti velika pogrebna natjecanja.“, predviđevši tako sukobe koji će nastati u godinama nakon njegove smrti.²⁵⁸

Prema nekim izvorima, Aleksandar je svoj pečatni prsten dao Perdiki i time ga učinio njegovim nasljednikom. Perdika je postao prvi *diadochi*, koji će pokrenuti ratove za Aleksandrovo nasljeđe, a oni će trajati preko dvadeset godina. Kao najistaknutiji zapovjednik u makedonskoj vojsci, Perdika je postao regent te tako odgovarao za sigurnost Carstva, sve dok Roksana ne rodi nasljednika. Isto tako, Leonat, Krater i Antipater su trebali pomagati u upravljanju Carstva.²⁵⁹ No, kako je Aleksandar predvidio, njegovi družbenici su se međusobno posvađali te je uslijedilo veliko natjecanje za njegovo Carstvo. Već je u radu spomenuto kako se Meleager pobunio protiv Perdikine vlasti, ali ubrzo su to učinili i ostali predvođeni Antipaterom. Nakon što je ugasio pobunu Grka, Antipater je htio osnažiti Carstvo ženidbenim savezima te je tako predložio svoje

²⁵⁷ Arr. *Anab.* VII, 1, 18.

²⁵⁸ Arr. *Anab.* VII, 22 – 26.

²⁵⁹ J. Romm, 2011, 28 – 56.

kćeri najsnažnijim zapovjednicima: Perdiki, Ptolemeju i Krateru. S druge strane, Olimpijada je Perdiki predložila ženidbu sa sestrom Aleksandra što bi još više osnažilo njegov položaj kao regenta povezavši se tako s kraljevskom obitelji.²⁶⁰ Kada je Ptolemej oteo tijelo Aleksandra kojeg je Perdika poslao u Makedoniju, došlo je do prvih sukoba između *hetairoia* koje od tog trenutka, ako ne i ranije, možemo smatrati *diadochima*. Na jednoj strani sukoba okupljeni oko Antipatera bili su Krater, Ptolomej i Antigon, dok su na strani Perdike od istaknutijih zapovjednika bili Eumen, Seleuk, Antigen i Piton. Podjelu Aleksandrova Carstva u Triparadasu 321. g. pr. Krista, nisu doživjeli Aleksandrovi najistaknutiji heteri, Krater i Perdika. Naime, Krater je umro u boju protiv Eumena, dok su Perdiku izdali i ubili njegovi zapovjednici, koji su to kasnije i iskoristili kako bi dobili veći teritorij prilikom podijele. Antipater je bio posljednji koji je donekle zadržao Carstvo u jedinstvu, ali nakon njegove smrti dolazi do potpunog raspada, a sudbina dinastije konačno je ugašena kada je Kasandar pogubio sve Aleksandrove nasljednike. Nakon toga na području Carstva bivši Aleksandrovi zapovjednici su se redom proglasili za kraljeve, pa su tako Antigon u Siriji, Ptolemej u Egiptu, Seleuk prvobitno oko Babilona, Lizimah u Trakiji i Kasandar u Makedoniji, kao najistaknutiji preživjeli nakon sukoba, uspostavili dinastije te u potpunosti naslijedili Aleksandra.²⁶¹ Utjecaj Aleksandra na njegove hetere vidljiv je i u znanju koje je on prenio na njih. Najbolji primjeri za to su Seleuk i Ptolemej koji su uspostavili dinastije utemeljene na vojnim sukobima. Seleuk je uspio ponovno uspostaviti vlast na istočnom dijelu Carstva, te ušao u sukob s indijskim kraljem Sandrakotom. To je bio u mogućnosti ostvariti jer je i prije ratovao na tom teritoriju, ali je i iz prve ruke, od samog Aleksandra, naučio kako upravljati kraljevstvom. Možemo reći čak i da je nadmašio Aleksandra jer je uspio

²⁶⁰ W. L. Adams, 2010, 209 – 210.

²⁶¹ W. L. Adams, 2010, 211 – 217.

osnovati dinastiju koja nije prekinuta nakon njegove smrti. S druge strane, Ptolemej je vrijeme s Aleksandrom iskoristio da osim u vojnom znanju, napreduje u kulturološkom pogledu. Već je spomenuto kako je on zapisao memoare u kojima je opisao vojnu, ali je također prikupio sva znanja svijeta te ih objedinio u velikoj knjižnici u Aleksandriji. Na takvu odluku zasigurno je utjecalo učenje Aristotela, ali i provedeno vrijeme s Aleksandrom. Posljednje možemo spomenuti Eumena, koji je u ratovima nasljednika imao možda i najistaknutiju ulogu u odnosu na ulogu na dvoru Aleksandra. On je za kraljeva života bio neiskusni zapovjednik, ali je zahvaljujući znanjima koje je naslijedio od Aleksandra uspio na bojnopolju pobijediti Kratera, kojeg smatramo možda i najsposobnijim kraljevim zapovjednikom. Eumen je znao kako će makedonske jedinice ako se suoče s Kraterom vrlo vjerojatno promijeniti stranu, pa je tako suprotno Krateru postavio azijske trupe, dok je sam predvodio Makedonce na drugoj strani vojnog reda. Zahvaljujući toj promjeni u vojnom redu, Eumen je ostvario pobjedu nad puno istaknutijim zapovjednikom.²⁶²

²⁶² W. L. Adams, 2010, 214 – 218.

7. Zaključak

Vojni uspjesi Aleksandra III. Makedonskog protiv Perzijskog Carstva i u kasnijim kampanjama na Istoku uzrokovali su duboku promjenu u tadašnjem svijetu. Naime, uspostavljeno je Carstvo koje je ujedinilo gotovo cijeli poznati svijet, a na okupu ga je držao jedan pojedinac, što je vidljivo iz sukoba koji su uslijedili nakon smrti. Prema Rufu, Aleksandar je u posljednjim trenucima života pitao svoje zapovjednike: „Hoćete li kad preminem, pronaći kralja dostojna takvih junaka?“²⁶³ Iz ovog citata možemo razumjeti Aleksandrov pogled na svoje podređene, iako je sebe divinizirao pred Perzijancima, pred Makedoncima je unatoč svemu i dalje morao biti prvi među jednakima.

Nadalje, svoje najbliže podanike poznao je cijeli život i s njima je imao dugogodišnje prijateljske odnose te je u tadašnjem „homerskom“ svijetu zasigurno vjerovao da samo s njima osvaja svijet. Razlog tome leži i u politikama koje je Aleksandar provodio, a one su kulturološki bile usmjerene na stapanju Istoka i Zapada, što su njegovi družbenici gotovo uvijek provodili s njim. Upravo ta Aleksandrova kulturološka ideologija stapanja i jednakosti te konstantna želja za daljnjim osvajanjima rezultirali su brojnim sukobima u njegovoj vojsci. Zbog vlastite želje i taštine, nebrojno je puta ušao u sukob s Parmenionom koji je često zagovarao mir i dogovor s Darijem, a konačno ga vjerojatno i zbog toga osudio. Smatrao je kako mu više ne može vjerovati i da će se s vremenom okrenuti protiv njega, što mu je dalje i dokazalo djelovanje Filote. Uklanjanjem cjelokupnog Parmenionovog klana, Aleksandar se ipak nije riješio oporbene tradicionalne struje koja se kasnije okupljala oko drugih zapovjednika poput Crnog Kleita, Koena i Kratera. Tako možemo zaključiti da je makedonska vojska ostala i dalje zasnovana na tradiciji koju je utemeljio Filip, a Aleksandar se tog elementa nikad nije mogao u cijelosti riješiti. To je pokušao s uvođenjem istočnjačkih vojnika u redove makedonske vojske, ali

²⁶³ Q. Ruf. *Hist.* X, 5.

to je dovelo do novog sukoba. Kasnije, kada je Aleksandar umro, gotovo svi njegovi nasljednici su koristili vojnike s Istoka.

Unatoč velikom utjecaju koji je imala tradicionalna struja, ipak nije ona bila ta koja je prevladala u konačnici, nego ostavština Aleksandra Velikog na temelju čega je helenistička kultura obilježila tadašnji svijet. Ostavština Aleksandra najviše je vidljiva kroz gradove koje je osnovao, a utjecaj hetera na samu sudbinu tih gradova bio je ogroman. Hefestion, kao Aleksandrova produžena ruka, bio je zaslužan za osnivanje većeg broja Aleksandrija, što samim time govori o njegovu značaju za Carstvo. Ptolemej je s druge strane od Aleksandrije u Egiptu stvorio najveći grad tadašnjeg doba gdje je okupio gotovo sva znanja poznatog svijeta te na taj način kao *hetairoi* utjecao na Aleksandrovu ostavštinu. Samu vladavinu Aleksandra je zapisao te na temelju njegovih memoara danas znamo o većini djela Aleksandra. *Hetairoi* Aleksandra nisu samo imali presudnu ulogu obnašajući zapovjedničke funkcije nego su također bili zaduženi za administraciju Carstva. Obnašali su funkcije satrapa, rizničara te na taj način administrativno pokretali Carstvo i pomagali Aleksandru, dok su neki s vremenom krenuli koristiti funkcije u vlastitu korist, što je rezultiralo brojnim sukobima, ali i pogubljenjima. To je još jedan pokazatelj kompleksnosti Aleksandrova dvora, a na što je dodatno utjecala i konstantna mobilnost Carstva i djelovanje bez stabilnog centra vlasti. Aleksandra se često u izvorima gleda kao kralja koji je djelovao protiv svojih podanika, ali takav odnos treba uzeti sa zadržkom. Naime, postoji nekolicina primjera kada je dokazano da su postojale urote protiv Aleksandra, a i njegova smrt je rezultat sumnjivih okolnosti, pa se tako *hetairoie* ne bi trebalo uzimati kao žrtve Aleksandra nego njegove suputnike, koji su dijeli njegovu sudbinu. Česti spomen Antipaterova klana pri govoru o Aleksandrovoj smrti možemo koristiti kao dokaz ove teze, ali i spomene gotovo svih dvorana kao mogućih urotnika.

Odnosi na makedonskom dvoru su bili zasnovani na prijateljstvu i časti, što je Aleksandar unatoč svojim brojnim dobrim djelima, puno puta zanemario. Kada je epigonima dodijelio makedonske uniforme i uveo ih u makedonske redove u potpunosti je obeščastio Makedonce koji su svih tih godina njemu bili vjerni, a također je potrebno navesti da za prvu ženu nije uzeo Makedonku. Takvi potezi su ga možda koštali života jer je izgubio s vremenom povjerenje kod sebi vjernih družbenika, a ostali na dvoru su ga krenuli gledati s prijezirom, dok su već spomenute urote i pobune daljnji dokaz toga. Aleksandrov dvor treba gledati kroz cirkularne oblike, naime kralj, kao izvor moći je u sredini, a oko njega su brojni krugovi zapovjednika, čiji značaj na dvoru i njihov uspon ovise o odnosu s kraljem, ali i uspjeh kralja ovisi o njima. Tako su pojedini zapovjednici bili članovi prvog kruga, poput Hefestiona i Kratera, dok su Perdika i Koen bili članovi drugog kruga. Napredovanje ostalih ovisilo je o već spomenutom odnosu s kraljem koji se mogao promijeniti kroz iznimna vojna djela, dok su napredovanja pojedinih bila zaustavljena radi ne slaganja s politikama ili su bili u potpunosti isključeni radi nečasnih djela. *Hetairoi* su također služili kao neiscrpn bazen zapovjednika koje je Aleksandar mogao promovirati na istaknute dužnosti nakon osvajanja novog teritorija ili smrti bivšeg vršitelja funkcije. Time bi smo zaključili da iako su *hetairoi* ključni za uspjehe Aleksandra Velikog, također su i zaslužni za raspad njegovog Carstva i dugotrajne sukobe koji su nastali nakon njegove smrti.

8. Sažetak

Hetairoi su bili suradnici Aleksandra Velikog te su u njegovoj službi obnašali vojne i administrativne funkcije. Kako je gotovo cijelu vladavinu proveo u sukobima, njegovi družbenici i pouzdanici su bili prvenstveno zapovjednici, dok su samo neki od njih bili specifično zaduženi za administraciju ili diplomaciju. Njihove su dužnosti rasle s vremenom kao i Makedonsko Carstvo, pa samim time i njihova moć na dvoru ili u vojsci. Rad sukladno tome opisuje sve funkcije koje su Aleksandrovi *hetairoi* obnašali, ali i izdvaja one najistaknutije među njima. Nadalje opisuje razlike između družbenika i pouzdanika i koliko prijateljske te obiteljske veze imaju utjecaja na dvoru, primarno kroz suprotne klanove i različite agende. Osim pozitivnih utjecaja na Aleksandrovu vladavinu, rad će prikazati i one negativne koje su dolazile i iz suparničkih redova, ali i od onih koji su odrasli u njegovoj blizini. Obrađuje se i odnos i sukob između struja koje su imale drugačije poglede na stapanje Istoka i Zapada, ali i koje su usprkos svemu bile vjerne kralju te se u konačnici rada kratko opisuje što se dogodilo s nasljeđem Aleksandra Velikog.

Ključne riječi: *hetairoi*, *syntrophoi*, *philialeksandros*, *philobasileus*, pouzdanici, orijentalizam, Aleksandar Veliki

9. Summary

Title: *Hetairoi* – key factors of success of Alexander the Great

Hetairoi were collaborators of Alexander the Great and they held military and administrative functions in his service. As he spent almost the entire reign in conflicts, his associates and confidants were primarily commanders, while only few of them were specifically in charge of administration or diplomacy. Their duties grew over time, as did the Macedonian Empire, and thus their power at court and in the army. The paper will therefore describe all the functions held by Alexander's *hetairoi*, but also single out the most prominent ones among them. It further describes the differences between companions and confidants and how friendships and family ties have influence at court, primarily through opposing clans and different agendas. In addition to the positive influences on Alexander's reign, the paper will also show the negative ones that came from rival ranks, but also from those who grew up near him. The paper will also deal with relationships and conflicts between groups that had different views on the merging of East and West, some of which were loyal to the king despite everything, and at the end the paper will briefly describe what happened to the legacy of Alexander the Great.

Key words: *hetairoi*, *syntrophoi*, *philialeksandros*, *philobasileus*, companions, orientalism, Alexander the Great

10. Popis korištenih izvora i literature

Povijesni izvori:

Arrian, Anabasis, Aleksandrova vojna, preveo na hrvatski i popratio bilješkama Milan Stahuljak, Zagreb, Matica Hrvatska, 1952.

Plutarchus, Vitae Parallelae, Usporedni životopisi, preveo na hrvatski i popratio bilješkama Zdeslav Dukat, Zagreb, Itro August Cesarec, 1988.

Q. Curti Rufi, Historiae Alexandri Magni Macedonis, Povijest Aleksandra Velikog makedonskog kralja 1. i 2., preveo na hrvatski i popratio bilješkama Josip Miklić, Zagreb, Latina&Graeca, 2002

Literatura

W. L. Adams, 2010, *Alexander's Successors to 221 BC, A Companion to Ancient Macedonia*, ed. J. Roisman and I. Worthington, Blackwell, 2010, str. 208 – 225.

E. Carney, 2015, *King and Court in Ancient Macedonia; Rivalry, Treason and Conspiracy*, The Classical Press of Wales, Wales, 2015.

J. D. Grainger, 2007, *Alexander the Great Failure: The Collapse of the Macedonian Empire*, Hambledon Continuum, London, 2007.

P. Green, 1991, *Alexander of Macedon, 356-323 B.C.*, University of California Press, Oakland, 1991.

W. Heckel, 1992, „*The Marshals of Alexander's Empire*“, Routledge, London, 1992.

W. Heckel, 2006, *Who's Who in the Age of Alexander the Great*, Blackwell, Oxford, 2006.

W. Heckel, 2010, *The Conquests of Alexander the Great*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

W. Heckel, 2003, King and „Companions“ Observations on the Nature of Power in the Reign of Alexander, *Brill's Companion to Alexander the Great*, ed. J. Roisman, Brill Leiden, Boston, 2003, str. 197 – 226.

- W. Heckel, 1978, The „Somatophylakes“ of Alexander the Great: Some Thoughts, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 27, 1978, str. 224 – 228.
- C. J. King, 2010, Macedonian Kingship and Other Political Institutions, *A Companion to Ancient Macedonia*, ed. J. Roisman and I. Worthington, Blackwell, 2010, str. 373 – 391.
- S. Muller, 2018, Hephastion – A Reassessment of his Career, *Ancient Macedonians in the Greek and Roman sources*, ed. T. Howe and F. Pownall, The Classical Press of Wales, Wales, 2018, str. 77 – 103.
- F. Pownal, 2018, Was Kallisthenes the Tutor of Alexander's Royal Pages?, *Ancient Macedonians in the Greek and Roman sources*, ed. T. Howe and F. Pownall, The Classical Press of Wales, Wales, 2018. str. 59 – 76.
- J. Romm, 2011, *Ghost on the Throne: The Death of Alexander the Great and the War for Crown and Empire*, Alfred A. Knopf, New York, 2011.
- N. Sawada, 2010, Social Customs and Institutions: Aspects of Macedonian Elite Society, *A Companion to Ancient Macedonia*, ed. J. Roisman and I. Worthington, Blackwell, 2010, str. 392 – 408.
- N. Sekunda – J. Warry, 1998, *Alexander the Great, his Armies and Campaigns 334-323 B.C.*, Osprey, London, 1998.
- N. Sekunda, 2010, The Macedonian Army, *A Companion to Ancient Macedonia*, ed. J. Roisman and I. Worthington, Blackwell, 2010, str. 446 – 472.
- Alexander the Great at War; His army – his battles – his enemies*, ed. R. Sheppard, Osprey, Oxford, 2008.